

BASES PER TRANSFORMAR EL MODEL DE DISTRIBUCIÓ I ACCÉS SOCIAL ALS ALIMENTS

Daniel Ortiz Llargués

ÍNDEX

1. Nota preliminar	2
2. Sobre les tres entitats promotores	3
3. Antecedents	5
4. Objectiu i abast del treball	11
5. Metodologia.....	12
6. Descripció del model actual	13
7. Conclusions del treball de camp	21
8. Anàlisi DAFO.....	35
9. Conclusions generals: mesures per transformar el model actual	42
10. Condicions per a una transformació efectiva del model	47
11. Annexos	49
Annex 1: Treball de camp	49
Annex 2: Frases de les entrevistes per reflexionar	54
Annex 3: Funcionament del Banc dels Aliments de Barcelona.....	56
Annex 4: Referències.....	58
Annex 5: Nota sobre l'autor	60

1. Nota preliminar

Aquest treball és un projecte de consultoria estratègica d'innovació social, amb un enfocament eminentment pràctic. La finalitat d'aquest document és contribuir a transformar la manera com actualment s'intenta garantir **el dret universal a una alimentació adequada**, impulsant i promovent, al mateix temps, **la lluita contra el malbaratament alimentari**.

El treball ha sigut promogut per les tres entitats més implicades en la distribució i/o repartiment d'aliments, la **Federació Catalana de Banc dels Aliments**, **Càritas Diocesana de Barcelona** i **Creu Roja Catalunya**.

El seu procés d'elaboració ha consistit en un **anàlisi de la documentació** existent, en **converses** mantingudes amb les entitats promotores i amb persones significades del sector alimentari i de l'àmbit social.

A més de descriure la realitat i analitzar-la, reflexa opinions de les diferents parts implicades o entrevistades; **això significa que no necessàriament són assumides per les tres entitats**. En el que sí que **estan totes d'acord és en promoure el conjunt de mesures que es proposen** per transformar el model actual.

L'autor i les entitats promotores desitgen agrair l'actitud oberta i participativa de totes les persones que els han atès i han volgut compartir els seus coneixements, les seves opinions i la seva experiència, en les **prop de 40 entrevistes i visites** realitzades. Sense la valuosa i generosa col·laboració d'aquests experts, directius i acadèmics, aquest treball no hauria estat possible.

L'autor agraeix també l'eficient col·laboració d'**Ainoa Blaya**, estudiant de 4t curs de Periodisme a Blanquerna, durant la fase del treball de camp, així com la magnífica tasca de revisió, correcció i disseny a càrrec de **Barbara Mir**.

Finalment, desitja agrair especialment la confiança i el suport rebut per part de les tres entitats promotores del treball: el **Banc dels Aliments de Barcelona**, **Càritas Diocesana de Barcelona** i **Creu Roja Catalunya**, i espera que els resultats siguin útils per avançar eficaçment vers **un nou paradigma d'accés social als aliments**.

2. Sobre les tres entitats promotores

L'any 1987, Jordi Peix i Massip, director general del Departament d'Agricultura de la Generalitat, després d'assistir a una fira d'alimentació de París, va impulsar la creació de la **Fundació Banc dels Aliments de Barcelona (BdA)**, introduint així a Catalunya el concepte de "banc dels aliments", nascut a Arizona (EUA) durant els anys 60 del segle passat. La finalitat era crear una organització sense ànim de lucre amb l'objectiu de recuperar els aliments excedentaris, evitant el seu malbaratament, per aprofitar-los tot redistribuint-los a les persones més vulnerables. Després de tres dècades de creixement i desenvolupament constants, l'any 2018 el BdA va distribuir 17.828 t d'aliments, gràcies al treball d'un equip de 12 professionals, 243 persones voluntàries, 35 TBC¹ i a la col·laboració de 307 entitats d'iniciativa social.

Els quatre bancs d'aliments d'àmbit provincial que operen a Catalunya (Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona), s'agrupen a través de la Federació de Bancs d'Aliments de Catalunya (FECATBAL), creada el 2013.

Amb una trajectòria històrica de 75 anys, l'activitat de **Càritas Diocesana de Barcelona** actualment té tres grans eixos estratègics: promoure, orientar i coordinar l'acció social; sensibilitzar la societat i denunciar situacions d'injustícia social. El propòsit de la institució és contribuir a construir un món on els béns de la Terra siguin compartits per tota la humanitat des de la dignitat de la persona, des del treball per la justícia social i des de la solidaritat i el compartir fraterno. L'any 2017 Càritas de Barcelona va atendre més de 22.000 persones en situació de pobresa o vulnerabilitat, de les quals el 77% estaven a l'atur. En total, Càritas de Barcelona compta amb un equip humà de més de 2.500 persones (142 treballadors i 2.320 voluntaris).

¹ Treballadors en benefici de la comunitat, gestionats pels programes de reinserció sociolaboral del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

En tercer lloc, la **Creu Roja**, creada l'any 1863, és la més antiga de les grans organitzacions humanitàries i està present a Catalunya des del 1872. La seva missió és oferir suport i estar cada vegada més a prop de les persones vulnerables, a través d'accions integrades, realitzades essencialment per voluntariat i amb una àmplia participació social i presència territorial. L'any 2017 Creu Roja Catalunya va atendre més de 460.000 persones, a través d'un equip humà de més de 1.300 treballadors, gairebé 17.000 voluntaris i 230.000 socis. La Creu Roja de Catalunya va gestionar ininterrompudament i en solitari el programa d'ajuda alimentària de la UE (FEAD)² a Catalunya des de l'any 1986 fins al 2005, i a partir del 2009 ho fa conjuntament amb els quatre bancs d'aliments que operen a Catalunya.

Aquesta breu caracterització és suficient per fer-se una idea de la rellevància, quantitativa i qualitativa, d'aquestes tres entitats socials a Catalunya. En aquest sentit, el fet que el present treball estigui **promogut conjuntament per aquestes tres institucions** ja constitueix, en si mateix, un aspecte remarcable. És a dir: la col·laboració i la feina conjunta entre **les tres entitats que lideren la gestió i l'accés social als aliments**, fins i tot abans de conèixer les conclusions del document, ja és en si un element destacable.

² FEAD: Fondo de Ayuda Europea para los Más Desfavorecidos

3. Antecedents

Per raons diverses de caràcter social, cultural i polític, les situacions de precarietat i necessitat alimentària han trobat sempre una resposta institucional molt feble a casa nostra. En efecte, **històricament, a Espanya, les diferents administracions públiques (AAPP) han delegat a les entitats de la societat civil l'assistència alimentària als col·lectius més vulnerables** i, a diferència d'altres casos com l'ensenyament, la sanitat o l'habitatge, mai no han desenvolupat una veritable política pública en l'àmbit alimentari. Encara avui, la majoria dels experts i responsables consultats (ja siguin empresarials o del Tercer Sector) continuen considerant que les diverses AAPP encara estan lluny d'haver assumit la seva responsabilitat en l'àmbit de les necessitats alimentàries. En realitat, segons els experts, **ni tan sols es pot considerar que el dret a una alimentació adequada estigui plenament reconegut** per part de les institucions de govern. Aquest fet, a més, resulta encara més greu si es té en compte la inexistència d'una política eficaç de renda garantida i la insuficiència de les prestacions d'atur i jubilació.

I si aquest dèficit és cert des del punt de vista de la satisfacció estricta de les necessitats nutricionals més bàsiques, encara ho és més si tenim en compte, tal i com subratllen sociòlegs, psicòlegs i altres experts socials, que **l'alimentació no es pot reduir únicament a la dimensió nutricional**, sinó que, com a fenomen ric i complex, **també incorpora altres dimensions** (culturals, de salut, relacionals, lúdiques, etc.) **igualmente essencials per a un desenvolupament vital equilibrat i harmònic de les persones**.

L'actual model de distribució i accés social als aliments a Catalunya, amb múltiples configuracions específiques a escala municipal, és el resultat de la interacció entre les entitats socials, les administracions públiques, les empreses i el conjunt de la ciutadania durant els darrers trenta anys. De tota manera, i per no haver de remuntar-nos a èpoques excessivament pretèrites, si prenem com a referència l'any 2009, podem establir **un període de deu anys (2009-2019)**, durant el qual el model de distribució i accés als aliments ha evolucionat molt significativament.

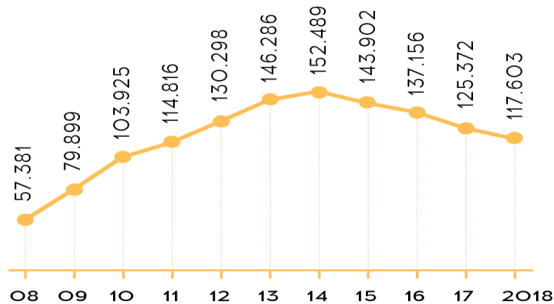
L'any 2011 l'Ajuntament de Barcelona i el BdA van consensuar **un protocol de derivació de les persones ateses per part dels Serveis Socials a les entitats receptores**, tot i saber que les persones derivades rebrien una ajuda alimentària que no cobriria la totalitat de les seves necessitats.

La realitat de l'ajuda alimentària el 2019 és ben diferent de la de fa una dècada.

Els diversos actors, en el seu conjunt, s'han esforçat molt, no només per incrementar **l'eficàcia i l'eficiència** de les seves actuacions pel que fa a la recuperació, distribució i repartiment dels aliments, sinó també, i molt especialment, amb l'objectiu de millorar el tracte amb les persones receptors d'aliments i de preservar la seva dignitat.

Així, d'una banda, no només es disposa d'una **major quantitat** d'aliments, sinó també d'una **major varietat**, havent-se incrementat molt substancialment el volum de fruites i verdures, el que ha comportat el desenvolupament d'una xarxa de distribució de productes **refrigerats i congelats**. Paral·lelament, cal dir que també ha crescut exponencialment el número de persones ateses i el volum d'aliments repartits pels bancs. Així, per exemple, segons consta a la Memòria 2018 del BdA de Barcelona, mentre que el 2008 atenia a 57.000 persones, deu anys més tard, el 2018, n'atenia gairebé 118.000. Si bé és cert que durant els darrers quatre anys es constata una disminució constant del número de beneficiaris, a partir del màxim de més de 150.000 persones assolit el 2014. Aquesta evolució queda recollida en el següent gràfic:

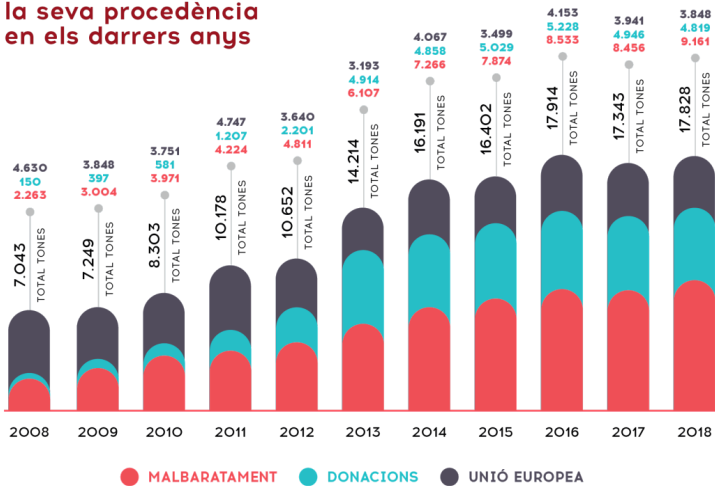
Persones ateses mensualment

I, pel que fa al volum d'aliments distribuïts, ha passat de 7.000 t el 2008 a gairebé 18.000 t el 2018, tal i com mostra el gràfic següent:

BANC DELS ALIMENTS DE BARCELONA

Evolució de l'entrada d'aliments segons la seva procedència en els darrers anys

A la vista de les xifres anteriors, només referides a la demarcació de Barcelona, amb un creixement del volum d'aliments distribuïts gairebé constant durant els darrers deu anys, la pregunta que cal fer-se és: si estem davant d'un "model d'èxit", que atén cada vegada més usuaris i és capaç de gestionar un volum cada cop més gran d'aliments, per què cal canviar-lo? És a dir, quines són les causes que han portat a les tres entitats promotores d'aquest treball a plantejar-se la necessitat de transformar el model i fer-lo evolucionar en una determinada direcció?

Podem resumir la necessitat de promoure la transformació del model actual en aquests **quatre arguments** principals:

1. En primer lloc, el model actual s'ha demostrat **poc eficaç per combatre la pobresa**, en tant que **no és inclusiu, tendeix a cronificar la dependència** d'alguns usuaris i **no promou l'empoderament** de les persones vulnerables (no requereix l'hàbit de planificar l'alimentació, ni l'esforç d'elaborar la llista de la compra, ni, sovint, de triar els productes que necessiten).

2. En segon lloc, hi ha qui sosté que el model actual s'ha convertit en un problema **per la gran quantitat de recursos que consumeix** (econòmics, humans, logístics, etc.). En realitat, aquest model es basa en la convivència d'una "doble xarxa" de distribució d'aliments: la distribució comercial ordinària, per a les persones amb suficient poder adquisitiu, i els punts de distribució gratuïta d'aliments, per a les persones amb pocs recursos econòmics. **Aquest doble circuit presenta ineficiències i no permet garantir la seva sostenibilitat futura.**

Adicionalment, el fet que els punts de distribució d'aliments per a persones amb pocs recursos funcionin exclusivament a partir del voluntariat, **sense contemplar la creació de llocs de treball** per a persones vulnerables, constitueix també una debilitat, atès que els experts consideren imprescindible potenciar la inserció sociolaboral en qualsevol estratègia de lluita contra la pobresa.

3. Un tercer motiu és que el model actual es basa, en bona mesura, en **les donacions d'excedents alimentaris** per part de les empreses (cooperatives agràries, fabricants, cadenes de distribució, empreses de càtering, etc.). Sovint aquestes donacions són el darrer recurs per evitar el malbaratament, però, malgrat tot, **no són el mecanisme més adequat per lluitar contra el malbaratament alimentari**³. De fet, hi ha qui pensa que el model actual, sense pretendre-ho explícitament, serveix per justificar els excedents i la ineficiència de tota la cadena agroalimentària.
4. Finalment, en quart lloc, cal transformar el model actual perquè **existeixen alternatives millors**. Un estudi comparat respecte a d'altres països⁴ posa de relleu experiències innovadores, tot i que encara incipients, com les botigues de reaprofitament, les cuines comunitàries, etc. A banda de la **targeta moneder**⁵, que ja compta amb una certa

³ L'objectiu del projecte de llei contra el Malbaratament Alimentari, que ja s'ha admès a tràmit i està en procés de debat al Parlament de Catalunya, és evitar el malbaratament "en origen" i també "al llarg de tota la cadena alimentària", no només en el darrer esglaó de la cadena.

⁴ La professora Marta Llobet (UB) i el seu equip de recerca o Jean-Paul Pla, amb alguns projectes d'innovació social, a França, són alguns dels referents per impulsar canvis en el model actual.

⁵ **Targeta moneder**, també coneguda com "targeta alimentària" o "de prepagament", és un instrument financer que permet a les persones en situació de vulnerabilitat comprar els aliments que desitgen, en els mateixos punts de venda al públic que la resta de la ciutadania (comerç urbà, supermercats, etc.), a partir d'uns recursos econòmics (saldo de la targeta) aportats pels Serveis Socials Municipals o per entitats socials com Càritas o Creu Roja. Aquesta iniciativa va ser impulsada l'any 2013 per Càritas Diocesana de Barcelona, inspirant-se en la

trajectòria a Catalunya i que tots els grups entrevistats consideren un instrument clau per transformar el model, a l'espera d'un autèntic desenvolupament futur de la renda garantida de ciutadania.

Arribats a aquest punt, cal posar de relleu alguns dels aprenentatges que els diversos actors han fet durant els darrers anys, i que podem sintetitzar de la següent manera:

- Cal eradicar la idea segons la qual, amb paraules d'una persona entrevistada: **“els excedents no comercialitzables de la cadena alimentària ja se'ls menjaran els pobres”**. Aquesta forma de pensar i actuar està (conscient o inconscientment) molt arrelada en la societat i per tant, no és fàcil de canviar. No obstant, com ja s'ha dit anteriorment, aquesta no és una estratègia vàlida per lluitar contra la pobresa, ni tampoc contra el malbaratament alimentari, de forma eficaç i amb un horitzó a mig i llarg termini.
- Cal **superar la lògica del “donant-receptor”** d'aliments, atès el seu caràcter reduccionista, segregador i, fins i tot, contrari al dret universal a una alimentació adequada.
- Qualsevol solució o proposta viable de futur ha de ser **participativa** i ha de fer possible la **corresponsabilitat** de les persones vulnerables.
- Cal apostar, sempre que sigui possible, per la **creació de llocs de treball** com un objectiu bàsic de la transformació del model.
- La pobresa és un fenomen multidimensional. Cal treballar per fer realitat una **renda garantida** que permeti a les persones més vulnerables fer front a totes les seves necessitats bàsiques.

Les tres entitats promotores, així com la gran majoria dels actors entrevistats, són conscients de la necessitat d'iniciar **una etapa de transició**⁶ que suposi una veritable transformació del model actual de distribució i accés social als aliments. En aquest sentit, cal assumir que les transformacions a gran escala, com aquesta, no es produeixen mai de forma immediata, sinó que requereixen **un horitzó a mig i llarg termini**. No hi haurà tampoc una única mesura que

targeta Equa, promoguda per Caritas Ambrosiana de Milà i la cadena de supermercats Ecoop. L'Ajuntament de Barcelona i la Creu Roja també han apostat a fons per aquest instrument durant els darrers anys.

⁶ De fet, hi ha qui afirma que ja estem plenament immersos en aquesta transició.

permeti transformar el conjunt del model i la seva complexa xarxa d'actors, sinó que més aviat caldrà pensar en **un conjunt de mesures, un ventall d'iniciatives que s'hauran d'anar combinant al llarg del temps, amb major o menor intensitat**. Tenint en compte que, malgrat les elevades dimensions⁷ assolides per l'àmbit de la distribució i el repartiment social d'aliments, sovint **les propostes amb més potencial transformador** neixen a partir d'experiències pioneres i de resultat incert.

⁷ Número d'usuaris, volum d'aliments gestionats, etc.

4. Objectiu i abast del treball

Com s'ha dit anteriorment, la finalitat d'aquest informe és **contribuir a transformar el model actual de distribució i accés als aliments per part de les persones més vulnerables de la nostra societat**, amb el doble objectiu de promoure, simultàniament, **el dret universal a una alimentació adequada i el reaprofitament alimentari**. Un cop establert l'objectiu general, convé destacar també altres objectius més específics com són:

- Avançar en la construcció d'una **visió compartida** i en el disseny d'una **estratègia coordinada i/o unitària** entre les tres entitats.
- Promoure **la participació de tots els actors implicats** i, especialment, de les administracions públiques (AAPP), les empreses i les entitats socials.

Cadascuna de les tres entitats promotores té un àmbit d'actuació diferent. En el cas de Càritas Diocesana de Barcelona, és la ciutat de Barcelona, Cornellà, Hospitalet, Badalona i una part del Maresme. En el cas del Banc dels Aliments de Barcelona és la província de Barcelona. I en el cas de Creu Roja Catalunya, tot Catalunya. Atenent aquesta circumstància, si bé la idea inicial era acotar l'àmbit del treball a la província de Barcelona, finalment es va decidir **fer extensiu l'abast del treball a tot Catalunya**. Així, malgrat que el treball de camp estigui majoritàriament concentrat a la província de Barcelona, s'ha treballat amb la idea que el contingut de l'informe i les conseqüències que se'n derivin puguin ser vàlides per a tot el país.

Finalment, cal emmarcar aquesta recerca en el context d'una creixent preocupació ciutadana per la sostenibilitat, tant a escala local com global, reflectida en els **17 Objectius de Desenvolupament Sostenible**, impulsats per les Nacions Unides, mitjançant l'anomenada *Agenda 2030*. L'objecte d'estudi incideix directament sobre els objectius 1 (*Fi de la pobresa*) i 2 (*Fam zero*), i també, de forma indirecta però molt clara, sobre el 3 (*Salut i benestar*), el 8 (*Treball decent*), el 10 (*Reducció de les desigualtats*), l'11 (*Ciutats i comunitats sostenibles*), el 12 (*Producció i consum responsables*) i el 17 (*Aliances per assolir els objectius*)⁸.

⁸ Al final de l'apartat 10 s'aprofundeix en la importància de les aliances per a la transformació del model de distribució i accés als aliments.

5. Metodologia

Com que es tracta d'un treball eminentment pràctic, amb la finalitat de promoure la transformació del model actual de distribució i accés social als aliments, s'ha seguit un mètode de treball de caràcter inductiu i empíric. El procés d'elaboració ha estat el següent: un cop analitzats els documents indicats a l'*Annex 2 (Bibliografia)*, i mantingudes diverses reunions preliminars amb les entitats promotores (conjuntament i per separat), s'ha elaborat un llistat de persones a entrevistar i s'ha dissenyat un guió per a les entrevistes, adaptat a cadascun dels diferents col·lectius.

El treball de camp, efectuat entre els mesos de novembre de 2018 i febrer de 2019, ha consistit en un conjunt de **36 entrevistes a responsables i experts**, acuradament seleccionats, del sector alimentari i de l'àmbit social. Els entrevistats pertanyen als següents **cinc col·lectius**:

- Entitats de repartiment d'aliments: 8 persones
- Entitats socials: 11 persones
- Empreses: 6 persones
- Administracions públiques: 7 persones
- Altres experts: 4 persones

L'objectiu de les entrevistes era conèixer de primera mà l'opinió dels diferents actors implicats en el funcionament del model actual i, al mateix temps, poder contrastar amb ells la validesa i el grau de consens de les diferents vies de transformació del mateix. Cal dir que totes les entrevistes, sense excepció, s'han produït en un clima de col·laboració i gran interès respecte al resultat, atès que es tractava, en tots els casos, de *stakeholders* directament concernits, en major o menor mesura, amb el model actual de distribució i accés als aliments. El contingut de les entrevistes, un cop analitzat i processat, ha permès elaborar les conclusions del treball de camp (Apartat 7) i el DAFO (Apartat 8), així com també començar a dibuixar les mesures per impulsar la transformació del model (Apartat 9).

Paral·lelament, durant els gairebé vuit mesos d'elaboració del treball s'han portat a terme sis reunions del **Comitè de Seguiment del Projecte (CSP)**, integrat pels representants de les tres entitats promotores i l'autor del treball. Aquestes reunions han servit per validar el treball de camp, orientar l'informe durant el procés d'elaboració i, sobretot, per consensuar les mesures proposades en l'apartat de conclusions.

6. Descripció del model actual

Les àrees de **Serveis Socials Municipals** són les que majoritàriament⁹ atenen, valoren i deriven els seus usuaris als diversos centres de distribució d'aliments. Actualment, i sobretot des de l'esclat de la darrera gran crisi econòmica, fa aproximadament una dècada, aquestes unitats han rebut una allau de noves demandes i es troben molt saturades, no només per l'elevat nombre de peticions d'ajuda, sinó també pels nombrosos tràmits i gestions administratives que han de portar a terme i que consumeixen una gran quantitat de temps.

Les persones i les famílies ateses pels Serveis Socials són derivades a una **entitat social de repartiment d'aliments** del municipi, la qual estableix un dia i hora determinats a cada usuari, per tal que pugui anar a recollir la quantitat d'aliments assignada en funció de **les característiques de la seva unitat familiar i de la disponibilitat d'aliments d'aquell centre**. Els usuaris acudeixen regularment a l'entitat, amb una freqüència que oscil·la **entre les dues i les quatre setmanes**. En cas de no poder acudir personalment al centre de distribució d'aliments, poden autoritzar a una altra persona perquè hi vagi en nom seu. Si no es presenten en dues o tres ocasions seguides, són donats de baixa i, si volen reincorporar-se al sistema, han de tornar a ser donats d'alta per part de Serveis Socials.

Des del punt de vista del model d'organització, cal distingir entre les **entitats de repartiment** d'aliments i les **agrupacions d'entitats**. En el primer cas es tracta d'entitats relativament petites, amb capacitat per gestionar un volum i una varietat d'aliments força limitada, i que habitualment reparteixen **lots de productes alimentaris** en bosses, en funció de les característiques de la unitat familiar del receptor.

En el segon cas, les agrupacions van ser creades amb l'objectiu d'incrementar l'eficiència i la capacitat per gestionar volums més grans d'aliments, i, al mateix temps, dignificar el tracte amb els usuaris. En aquest sentit, des del punt de vista de l'atenció a les persones, la major part de les agrupacions ha optat per desenvolupar un nou sistema de repartiment, el **repartiment per punts**. Es tracta d'atorgar als usuaris un cert nombre de punts (sempre en funció de les característiques de la seva unitat familiar), que posteriorment ells poden intercanviar per una determinada selecció d'aliments. Aquest sistema permet als usuaris escollir els productes que realment volen adquirir, de manera similar a una compra real, i fa possible, fins a cert punt, una relativa capacitat de

⁹ En alguns casos també són els treballadors socials de Càritas els que realitzen aquestes funcions.

configurar la pròpia cistella de la compra per part de cada persona atesa. Encara que, com s'ha dit anteriorment, tant els Bancs d'Aliments, com Càritas, la Creu Roja i les pròpies entitats socials són conscients que aquesta cistella és només una part dels aliments que una persona (o família) necessita per viure¹⁰.

En conjunt, tot i que encara són minoritàries, fins ara les agrupacions han posat en marxa **38 centres de repartiment per punts**.

¹⁰ Aquesta és una preocupació constant dels professionals i voluntaris que intervenen en el model actual i ha aparegut en totes les visites i entrevistes.

Les entitats socials de repartiment d'aliments acostumen a tenir uns dies i uns horaris d'obertura força més limitats que els del comerç ordinari, i generalment atenen a les persones **una o dues vegades al mes**.

Tenen **quatre fonts principals d'aprovisionament**:

- Els Bancs d'Aliments i la Creu Roja, que gestionen al 50% el Programa FEAD de la UE
- Els Bancs d'Aliments, que disposen de diversos programes de repartiment (sec, fruita i verdura i congelat)
- Les donacions d'empreses i/o campanyes de recollida d'aliments que organitzen ells mateixos (normalment a través de la parròquia o de l'entitat social que gestiona el centre de distribució d'aliments)
- La compra directa dels aliments més escassos (fruita, verdura, ous, etc.)

El pal de paller del model actual **són els quatre bancs d'aliments** que existeixen avui dia a Catalunya, que són els autèntics connectors entre l'oferta i la demanda d'aliments. La gran majoria de les donacions que reben els bancs d'aliments són excedents¹¹ del sector agroalimentari. Generalment, es tracta de producte no comercialitzable (per defectes d'etiquetatge o algun altre tipus de desperfecte lleu) però perfectament apte per al consum humà.

També reparteixen, conjuntament amb la Creu Roja, tres vegades a l'any, els aliments del Programa FEAD¹² de la UE, el sistema espanyol per distribuir els aliments que compra el FEGA (*Fondo Español de Garantía Agraria*). Així mateix el FEGA, mitjançant el SERMA (Servei de Regulació de Mercats Agroalimentaris), a Catalunya finança i organitza la retirada d'aliments del mercat (dins dels programes d'ajuda als agricultors de la PAC (Política Agrícola Comuna) amb fons europeus i lliuraments setmanals a demanda. Addicionalment, també reben els aliments procedents dels mercats majoristes (ex. Mercabarna), dels minoristes (minves) i de les campanyes de solidaritat ciutadana organitzades per ells mateixos (ex. Gran Recapte).

Els bancs d'aliments, avui en dia, juguen **un doble rol**. D'una banda, **canalitzen els excedents alimentaris i fan possible el reaprofitament**, de manera que són

¹¹ Com reduir els desajustos estructurals entre l'oferta i la demanda del mercat, degut a les puntes de producció agrícola, les partides estèticament deteriorades, els calibres que el consumidor no vol, les minves habituals del procés de distribució, etc., és un dels grans objectius del projecte de llei contra el Malbaratament Alimentari, així com de tota iniciativa per promoure la sostenibilitat, com per exemple el Pla d'Acció contra el Malbaratament 2019-2020, promogut per l'Agència de Residus de Catalunya.

¹² El 2018 el FEAD va repartir 12.000 t d'aliments a 206.000 persones a Catalunya, el que equival a 4,8 kg per persona al mes.

un actor fonamental en la lluita contra el malbaratament alimentari. I, de l'altra, són la **font de subministrament principal** de la xarxa de centres de distribució d'aliments i centres de consum, que és la que garanteix la subsistència **de les persones vulnerables i en situació de pobresa alimentària**. El funcionament dels bancs depèn bàsicament dels voluntaris, atès que el seu equip professional acostuma a ser comparativament molt reduït. Així, per exemple, l'any 2018 el BdA de Barcelona comptava amb 12 persones contractades i 243 persones voluntàries.

L'any 2018 entre els quatre bancs d'aliments de Catalunya van **recuperar i reaprofitar 12.000 t d'aliments**¹³, esdevenint així les organitzacions que més contribueixen a la lluita contra el malbaratament, i per tant també a evitar les conseqüències ambientals negatives que suposaria la seva destrucció, a Catalunya.

L'esquema de l'annex 3 permet visualitzar el funcionament del Banc dels Aliments de Barcelona, que és similar a la resta de bancs.

Els bancs no distribueixen els aliments directament a les persones usuàries, sinó que ho fan, a demanda, a través d'**una extensa xarxa d'entitats socials** presents a gairebé tots els municipis de Catalunya. En concret, el Banc dels Aliments de Barcelona, l'any 2018, va comptar amb la col·laboració de 307 entitats socials repartides per tota la província. Mentre que a la província de Tarragona n'hi va haver 154, a Girona 90 i a Lleida 74. En total, actualment el sistema compta amb la participació de **625 entitats socials**, que distribueixen gairebé **25.000 t d'aliments anuals** entre un col·lectiu d'unes **gairebé 200.000 persones vulnerables**.

La xarxa d'entitats socials està formada per **organitzacions molt heterogènies des del punt de vista de la missió, el tamany o el grau de professionalització**. Pel que fa al tamany, cal dir que a la província de Barcelona únicament **dues entitats (Càritas i Creu Roja) concentren el 57% del volum total d'aliments** que gestionen les 307 entitats de repartiment esmentades al paràgraf anterior. Una part molt significativa de les entitats és de caràcter confessional, són bàsicament parròquies, tot i que també hi ha moltes altres tipologies com ara les associacions de veïns i una gran diversitat d'entitats d'ajuda a les persones en situació de pobresa i risc d'exclusió social. Una característica comuna a totes les entitats socials és, igual que en el cas dels bancs d'aliments, que són **organitzacions intensives en voluntariat**.

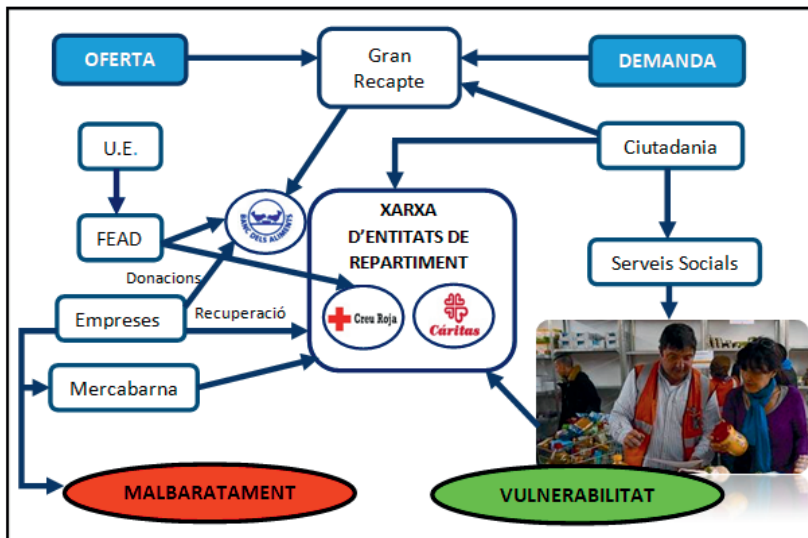
¹³ La xifra supera les 50.000 t si ho comptabilitzem des del 2015.

El quadre adjunt mostra un resum amb les principals dades de funcionament del model actual durant el 2018.

Banc d'Aliments	Aliments distribuïts (t)	Entitats socials col·laboradores	Nº beneficiaris	Kg aliments /persona
Barcelona	17.828	307	111.911	138
Tarragona	2.585	154	27.036	96
Girona	2.617	90	32.187	81
Lleida	1.742	74	24.572	71
TOTAL	24.772	625	195.706	127

Principalment, el model actual de distribució i accés social als aliments està orientat a satisfer dos grans objectius: **garantir el dret a una alimentació adequada per a tothom i lluitar contra el malbaratament alimentari**. Per poder assolir aquesta missió, el model actual aposta clarament per **la recuperació dels aliments**. Aquesta procedeix bàsicament de les empreses donants del sector agroalimentari, dels grans operadors (com per exemple Mercabarna) i de les polítiques agràries europees (com el FEGA), del SERMA, de minves de la distribució, de càterings i restauració. Tots aquests aliments conflueixen, pel costat de l'oferta, en els bancs d'aliments, i en menor mesura, també tenen com a destinatari Càritas, Creu Roja o directament les entitats socials. Pel costat de la demanda, com hem vist, són els Serveis Socials Municipals els que atenen les persones vulnerables i les deriven als diferents centres de la xarxa de distribució, que són els punts concrets en els quals es troben l'oferta i la demanda d'aliments.

A continuació es presenta, a través d'un esquema-resum, el funcionament essencial del model actual de distribució i accés social als aliments:

Com s'ha esmentat inicialment, la dificultat per obtenir dades quantitatives constitueix una de les principals dificultats que ha hagut d'afrontar aquest informe. No obstant, encara que sigui de forma parcial i incompleta, a continuació s'ofereixen algunes magnituds, corresponents a l'any 2018, que ajuden a caracteritzar quantitativament el model actual de distribució i accés social als aliments.

Pel que fa a les administracions públiques:

L'**Ajuntament de Barcelona**, a través dels seus Serveis Socials, va atorgar ajuts econòmics per un import total de 11.701.000€ a 35.570 famílies receptores en situació de vulnerabilitat. De l'import anterior, gairebé 2 milions d'euros (concretament 1.956.000€) es van destinar a cobrir necessitats alimentàries, a través del sistema de targetes moneder, que van rebre 11.863 famílies beneficiàries.

Durant el mateix any 2018 la **Diputació de Barcelona** va posar en funcionament 6.796 targetes moneder, que van arribar a 23.789 persones beneficiàries pertanyents a 5.947 famílies vulnerables. Aquestes targetes moneder es van utilitzar en 74 dels 311 municipis de la província (un 23%). La Diputació desconeix l'import econòmic de les targetes, atès que la dotació pressupostària va anar a càrrec dels Serveis Socials de cadascun dels 74 municipis.

Pel que fa a les entitats socials:

El **Banc dels Aliments de Barcelona** va distribuir aliments per valor de 45.461.000€, corresponents a un volum total de 17.828 t distribuïdes per un valor mitjà de 2,55€ el Kg (calculat en P.V.P.).

Càritas de Barcelona va destinar 2,7 milions d'euros en efectiu a ajudar persones vulnerables, que van arribar a 6.000 famílies receptores. Aquest import es va repartir de la següent manera: 50% a habitatge; 27% a alimentació; i 23% a altres conceptes (transport, formació, salut, etc.). El 27% destinat als aliments va suposar 740.000€ i va arribar a unes 2.200 famílies receptores. No obstant, si s'afegeixen les despeses en alimentació dels propis centres de Càritas i el suport econòmic que es dona a moltes parròquies per comprar aliments, la xifra final assoleix els 4 milions d'euros.

Finalment, pel que fa a la **Creu Roja de Catalunya**, l'any 2018 va distribuir aliments per valor de 2.650.000€ del Programa FEAD i va destinar un import de 2.677.000€ a satisfer les necessitats alimentàries d'un col·lectiu de 117.887 persones. De l'import anterior, gairebé la meitat, concretament 1.327.000€, es va destinar a targetes moneder, que van tenir un total de 4.344 persones beneficiàries.

Resum i quantificació econòmica del model actual de distribució i accés social als aliments¹⁴

ENTITAT	TIPUS D'AJUDA	IMPORT (€)	DESTINATARIS	€/PERSONA
Ajuntament de Barcelona	Targeta moneder	1.956.000	11.863 famílies (o 29.302 persones)	66,7
Diputació de Barcelona	Targeta moneder	¿?	23.789 persones	¿?
BdA de Barcelona	Aliments	45.461.000	110.000 persones	413,3
Càritas Barcelona	Targeta moneder	740.000	2.200 famílies (o 5.434 persones)	136,2
Creu Roja Catalunya	Targeta moneder	1.327.560	4.344 persones	305,60

¹⁴ La manca de dades fiables i consistents sobre la distribució i accés social als aliments és una de les principals dificultats per poder avançar en la transformació del model actual

Aquestes dades posen de manifest la **gran diferència que encara existeix actualment entre els valors econòmics de l'ajuda alimentària en espècie i monetària**. La segona, tot i el seu creixement durant els darrers anys, encara es troba molt lluny de la primera.

Cal fer un esforç per quantificar amb més precisió l'import dedicat a l'ajuda alimentària a través de les targetes moneder, a nivell de tot Catalunya, així com també a través de la renda garantida de ciutadania.

Si féssim l'exercici d'extrapolar el valor dels aliments que distribueix el BdA de Barcelona a la resta de Catalunya, obtindríem un **valor econòmic dels aliments repartits de 63.169.000€ anuals**.

Finalment, si féssim la suposició que els bancs d'aliments de Catalunya representen el 50-60% dels aliments que es distribueixen gratuïtament a Catalunya, atès que la resta provenen de Creu Roja, de Càritas i altres entitats, aleshores podríem estimar que **l'ajuda a través d'aliments en espècie a Catalunya assoleix un valor econòmic anual d'entre 105 i 126 milions d'euros**.

7. Conclusions del treball de camp

A continuació s'exposen sintèticament els principals missatges que han transmès cadascun dels **cinc col·lectius (stakeholders) entrevistats**. Això ens permetrà en primer lloc observar les coincidències i diferències més rellevants¹⁵ que hi ha entre ells, posteriorment construir el DAFO (Apartat 8) i finalment, exposar les mesures per transformar el model (Apartat 9).

A. Entitats de repartiment d'aliments

A.1. Des del punt de vista de la GESTIÓ

- Tot i l'esforç visible per tractar els usuaris amb la màxima atenció i dignitat possibles, **dediquen més temps a la gestió dels aliments que no pas a l'atenció de les persones**. Les seves preocupacions principals són les entrades/sortides de producte i la gestió de les caducitats, i, per tant, costa trobar temps per acollir i acompanyar les persones.
- Fan un gran esforç per poder assegurar **una oferta d'aliments el més àmplia i variada possible**, amb l'objectiu que els usuaris puguin tenir una dieta saludable, equilibrada i adaptada a les seves necessitats i preferències. Sovint acaben comprant els aliments (frescos) que reben en menor quantitat, perquè el volum subministrat pel Banc d'Aliments, la Creu Roja i les empreses no és suficient.
- Hi ha un **dèficit generalitzat de producte fresc** (fruita, verdura, carn i peix), si bé cal precisar que no és només per manca d'oferta, sinó també de capacitat de gestió de les entitats de repartiment.
- Inevitablement es generen, en major o menor mesura, **stocks de productes que els usuaris no volen** (o que tenen "difícil sortida").

¹⁵ Alguns d'aquests missatges es repeteixen en diversos dels cinc col·lectius entrevistats, atès que han aparegut, exactament igual, en les entrevistes de diferents grups.

- En molts casos **la manca d'espai¹⁶ (o d'un espai adequat) és un problema**, i no sempre tenen prou capacitat per saber utilitzar adequadament els instruments de gestió (ex. el programa *eQualiment*)¹⁷
- El funcionament a base de **voluntariat** comporta limitacions operatives importants (per exemple, els horaris d'obertura, els períodes de vacances, etc.). Els voluntaris acostumen a ser persones jubilades i, en alguns casos, d'edat força avançada.

A.2. Des del punt de vista de les PERSONES ATESES

- **La relació entre voluntaris i beneficiaris** no sempre és fàcil. Hi ha voluntaris que també es troben en una situació personal precària i, en aquest sentit, no tan diferent de la dels usuaris. Ser el responsable de gestionar el repartiment d'aliments quan tu també et trobes en una situació socioeconòmica fràgil (però no hi tens accés), pot generar moments complicats.
- A molts usuaris els costa comprendre **la diferència entre la “data de caducitat” i la “data de consum preferent”**, i de vegades es produeixen situacions incòmodes, en les quals ningú vol assumir el risc (ni l'Ajuntament, ni les empreses donants, ni les entitats).
- Malgrat ser conscients que ofereixen un servei que hauria de ser puntual, només per a situacions d'emergència, constaten com sovint **els usuaris es cronifiquen¹⁸**.

¹⁶ Aquest fet es veu periòdicament agreujat, a finals d'any, a l'hora d'atendre les necessitats derivades del “Gran Recapte”.

¹⁷ **eQualiment** és una aplicació *cloud computing* especialment dissenyada per gestionar i facilitar la distribució i el repartiment d'aliments a les entitats socials. Aquesta eina, fortament arrelada a Catalunya, es basa en 3 criteris:

- a) Eficiència: ordena l'activitat de distribució d'aliments solidaris en un territori
- b) Transparència: planifica amb rigor el servei i fa una gestió responsable dels beneficiaris
- c) Equitat: estableix criteris comuns de servei per a tots els beneficiaris d'un territori

Més informació a: www.equaliment.org

¹⁸ El 36% de les persones que acudeixen als centres de distribució d'aliments porten més de tres anys segons l'informe *Valoración del impacto del Fondo de Ayuda Europea para las personas más desfavorecidas (FEAD) en España*, de setembre de 2018. Alhora, cal dir que el mateix informe assenyalava que el 96% dels usuaris recomanaria la participació en aquest programa i el 76% afirma que els aliments rebuts li són de gran ajuda.

A.3. Des del punt de vista RELACIONAL

- Generalment **la relació amb Serveis Socials és bona**, però encara hi ha un marge de millora considerable respecte a la coordinació i la comunicació.
- Reivindiquen **que les AAPP assumeixin una major responsabilitat** davant la pobresa alimentària (“això que fem nosaltres són les administracions les que ho haurien de garantir”).
- **La relació amb les empreses donants és relativament “feble”**. Convindria reforçar aquesta relació, perquè es constata que quan les empreses coneixen millor els centres de distribució, també s’hi impliquen més i la col·laboració és millor. Algunes empreses només pensen en elles “per solucionar els seus problemes”, com un recurs fàcil per canalitzar les minves i el producte no comercialitzable, evitant el malbaratament, a cost zero.
- Lamenten que **el suport i el grau de reconeixement** de la seva tasca sigui molt baix (“la feina que fem sembla que sigui invisible, no es valora suficientment”). Cal un major reconeixement social envers la tasca dels voluntaris.

Quadre resum de les aportacions de les entitats de repartiment d'aliments:

ENTITATS DE REPARTIMENT D'ALIMENTS		
Des del punt de vista de la GESTIÓ	Des del punt de vista de les PERSONES	Des del punt de vista RELACIONAL
Més temps dedicat a la gestió dels aliments que no pas a l'atenció de les persones	Dificultats en la relació entre voluntaris i beneficiaris	Bona relació amb Serveis Socials
Oferta d'aliments àmplia i variada	Costa diferenciar entre "Data de caducitat" i "Data de consum preferent"	Reivindiquen que les AAPP assumeixin més responsabilitat
Dèficit generalitzat de producte fresc	Cronificació dels usuaris	Relació feble amb les empreses donants
Stocks de productes que els usuaris no volen		Poc suport i reconeixement
Problema de manca d'espai		
Limitacions operatives del voluntariat		

B. Entitats socials

B.1. Des del punt de vista de la GESTIÓ

- Han realitzat un **gran esforç per millorar l'eficiència en la distribució i el repartiment d'aliments**. Amb aquesta finalitat s'han creat les **"agrupacions"** de diversos punts de recollida, així com també els **"magatzems reguladors"** en zones geogràfiques amb poblacions allunyades, i això ha permès optimitzar el transport, el repartiment i la gestió d'aliments.
- La **innovació constant** ha permès desenvolupar la xarxa de fred pels aliments que necessiten refrigeració, així com també, des del punt de vista de la gestió, dotar-se del programa *eQualiment* per poder incrementar la capacitat de gestió dels aliments.
- També s'ha treballat molt per **millorar l'atenció i el servei als usuaris, respectant al màxim la seva dignitat**.
- Fan un gran esforç per poder assegurar **una oferta d'aliments el més àmplia i variada possible**, amb l'objectiu que els usuaris puguin tenir una dieta saludable, equilibrada i adaptada a les seves necessitats i preferències. Sovint acaben comprant els aliments (frescos) que reben en menor quantitat, perquè el volum subministrat pels Bancs d'Aliments, la Creu Roja i les empreses no és suficient¹⁹.
- Hi ha un **dèficit generalitzat de producte fresc** (fruita i verdura)²⁰.

B.2. Des del punt de vista de les PERSONES ATESES

- Cal tenir present que **les persones més vulnerables** que estan arribant actualment a casa nostra són immigrants "sense papers", és a dir: sense autorització de residència i amb dificultats per empadronar-se i, per tant, **de vegades ni tan sols arriben a poder ser atesos pels Serveis Socials**.

¹⁹ Cal tenir present que els BdA subministren producte fresc a demanda de les entitats. I, en aquest sentit, si bé els productes del SERMA són limitats en varietat, no ho són en quantitat, ja que pot arribar fins a 9 kg per persona cada 15 dies. Xifra que no s'assoleix principalment per falta de capacitat de gestió de les entitats distribuïdores.

²⁰ Durant el 2018 el BdA de Barcelona ha cobert en un 41% en fruita i un 14% en verdura les necessitats nutritives bàsiques de les persones ateses.

Paradoxalment, l'actual model de distribució d'aliments sovint no permet l'accés a aquells que es troben en una situació més precària.

- Malgrat ser conscients que ofereixen un servei que hauria de ser de caràcter puntual, només per a situacions d'emergència, constaten com sovint **les persones es cronifiquen en la seva situació de dependència**.
- Cal fomentar l'ús de **les targetes moneder**, ja que presenta múltiples avantatges: és inclusiva i evita la “doble xarxa” de distribució d'aliments (la dels ciutadans amb capacitat adquisitiva i la dels pobres); permet que l'usuari recobri la plena llibertat de triar els aliments; i és un mitjà de pagament que preserva la dignitat de l'usuari, atès que en cap moment es manifesta la seva situació de precarietat econòmica.
- Cal **apostar per projectes o solucions que comportin la creació de llocs de treball**, atès que la inclusió laboral és un factor bàsic en la lluita contra la pobresa.

B.3. Des del punt de vista RELACIONAL

- Reivindiquen **que les AAPP assumeixin una major responsabilitat** davant la pobresa alimentària (“això que fem nosaltres són les administracions les que ho haurien de garantir”).
- Generalment **la relació amb Serveis Socials és bona**, però encara hi ha un marge de millora considerable respecte a la coordinació i la comunicació amb les entitats socials.
- **La relació amb les empreses donants és relativament “feble”**. Convindria reforçar aquesta relació, perquè es constata que quan les empreses coneixen millor els centres de distribució, també s'hi impliquen més i la col·laboració és millor. Algunes empreses només pensen en ells “per solucionar els seus problemes”, com un recurs fàcil per canalitzar les minves i el producte no comercialitzable, evitant el malbaratament, a cost zero.
- Encara que és impossible d'anticipar amb certesa, temen que l'aplicació de la llei contra el malbaratament alimentari **pugui acabar generant un fort increment de les donacions als Bancs d'Aliments**, amb el consegüent risc de col·lapse d'aquestes entitats. Tot i que la llei preveu

un règim sancionador i que l'objectiu de la llei sigui "prevenir el malbaratament en origen", existeix un cert temor davant la possibilitat que les empreses puguin continuar generant elevats excedents i, en darrer terme, pretenguin incrementar les donacions d'aliments com a via per evitar el malbaratament i eludir les sancions a cost zero.

Quadre resum de les aportacions de les entitats socials:

ENTITATS SOCIALS		
Des del punt de vista de la GESTIÓ	Des del punt de vista de les PERSONES ATESES	Des del punt de vista RELACIONAL
Millora de l'eficiència en la distribució i el repartiment d'aliments	Els immigrants no sempre arriben a ser atesos pels Serveis Socials	Reivindiquen que les AAPP assumeixin una major responsabilitat
Innovació constant (Xarxa de fred i Programa eQualiment)	Les persones es cronifiquen en la seva situació de dependència	La relació amb Serveis Socials és bona però cal millorar la coordinació i la comunicació
Millora de l'atenció i el servei als usuaris, respectant al màxim la seva dignitat	Cal fomentar l'ús de les targetes moneder	La relació amb les empreses donants és "relativament" feble
Esforç per assegurar una oferta d'aliments àmplia i variada	Cal apostar per projectes o solucions que comportin la creació de llocs de treball	Por a que l'aplicació de la llei contra el malbaratament alimentari acabi incrementant les donacions als Bancs d'Aliments
Dèficit generalitzat de producte fresc		

C. Empreses

C.1. Des del punt de vista de la GESTIÓ

- Són **molt sensibles a la reputació** i al valor de la seva marca. Estan disposades a col·laborar sempre i quan no hi hagi risc de tensions o conflictes (ex. temor a que si augmenta l'ús de targetes moneder, hagin de ser les empreses les que adverteixin els usuaris que no poden comprar alcohol) o males pràctiques (ex. en ocasions han patit la revenda dels

seus productes o fins i tot, excepcionalment, han rebut reclamacions per aliments de la seva marca en mal estat procedents d'una DISA).

- Expressen una **certa incomoditat** davant l'actual model de distribució i accés social als aliments. Consideren que hi ha maneres més eficients i efectives per garantir el dret a una alimentació adequada per a tothom i, en aquest sentit, pensen que el model ha de canviar. Expressen preocupació davant dels possibles riscos en matèria de salut (ex. Qui assumeix la responsabilitat pel consum d'un producte caducat en el cas d'una donació?), de competència deslleial o de mala imatge.
- Són conscients que hi ha un **dèficit generalitzat de producte fresc**: fruita, verdura, carn i peix.
- El funcionament a base de **voluntariat** comporta limitacions operatives importants (per exemple, els horaris, els períodes de vacances, etc.). Els voluntaris acostumen a ser persones jubilades i, en alguns casos, d'edat força avançada.
- El model actual se centra, en bona mesura, en la ineficiència empresarial. Aquesta genera excedents no comercialitzables, que són la base de les donacions d'aliments de les empreses. **Si la llei contra el malbaratament aconseguís prevenir-lo en origen**, aleshores necessàriament **les donacions de producte als bancs d'aliments i a les entitats socials disminuiran significativament**.
- Les empreses **no veuen amb bons ulls la idea de crear un nou model de botiga (botiga solidària)**, oberta a tothom, amb aliments de reaprofitament, que siguin més barats i ajudin a garantir el dret a una alimentació adequada per a tothom. Temen perdre el control de la distribució dels seus productes i la possibilitat que es generin situacions imprevistes i/o que posin en risc els seus interessos.

C.2. Des del punt de vista de les PERSONES ATESES

- Cal fomentar l'ús de **les targetes moneder**, ja que presenta múltiples avantatges: és inclusiva i evita la "doble xarxa" de distribució d'aliments (la dels ciutadans amb capacitat adquisitiva i la dels pobres); permet que l'usuari recobri la plena llibertat de triar els aliments i és un mitjà de

pagament que preserva la dignitat de l'usuari, atès que en cap moment es manifesta la seva situació de precarietat econòmica.

- Cal **apostar per projectes o solucions que comportin la creació de llocs de treball**, atès que la inclusió laboral és un factor bàsic en la lluita contra la pobresa.

C.3. Des del punt de vista RELACIONAL

- Reivindiquen **que les AAPP assumeixin una major responsabilitat** davant la pobresa alimentària (“això que fem nosaltres són les administracions les que ho haurien de garantir”).
- La **tasca de les entitats socials no hauria de ser repartir aliments**, sinó ajudar la gent a sortir de la pobresa. Les entitats tenen coses “més importants a fer” que repartir aliments, com per exemple: formar, capacitar, acompanyar, etc. La distribució d'aliments s'hauria de fer per altres canals. L'objectiu principal hauria de ser l'acompanyament i l'empoderament de les persones per tal que puguin sortir de la pobresa i tenir una vida autònoma, i és aquí on s'haurien de dedicar més esforços.
- No existeix cap llei, ni cap política pública que **faciliti, reconegui o estimuli les bones pràctiques empresarials**. Fer les coses bé suposa assumir un cost que la resta d'actors (AAPP i entitats socials) sembla que no estiguin disposades a admetre.
- Cal fer un gran esforç per **sensibilitzar i educar el consumidor** per evitar la “tirania de l'estètica” i promoure un major aprofitament dels aliments.
- Falta **coordinació entre els diferents actors** (empreses, entitats socials i AAPP). La comunicació i el grau de coneixement respectiu són baixos, i no sempre les actuacions estan ben alineades.
- Globalment, les empreses es mostren receptives per estudiar noves accions, millorar l'eficiència del model de distribució i accés social als aliments i, fins a cert punt, **assumir la seva corresponsabilitat** davant la pobresa alimentària, sempre i quan això no obstaculitzi o suposi una amenaça per a la seva activitat.

Quadre resum de les aportacions de les empreses:

EMPRESSES		
Des del punt de vista de la GESTIÓ	Des del punt de vista de les PERSONES ATESES	Des del punt de vista RELACIONAL
Molt sensibles a la reputació	Cal fomentar l'ús de les targetes moneder	Reivindiquen que les AAPP assumeixin una major responsabilitat
Expressen certa incomoditat respecte al model actual	Cal apostar per projectes o solucions que comportin la creació de llocs de treball	La tasca de les entitats socials no hauria de ser repartir aliments, sinó ajudar la gent a sortir de la pobresa
Hi ha un dèficit generalitzat de producte fresc		Falta de llei/política pública que faciliti, reconegui o estimuli les bones pràctiques empresarials
El funcionament a base de voluntariat comporta limitacions operatives		Cal sensibilitzar i educar el consumidor
La llei contra el malbaratament pot provocar una disminució de les donacions		Falta coordinació entre els diferents actors
No veuen amb bons ulls la idea de crear una botiga solidària		Receptivitat de les empreses per millorar el model i assumir la seva corresponsabilitat

D. Administracions públiques

D.1. Des del punt de vista de la GESTIÓ

- El model actual se centra, en bona mesura, en la ineficiència empresarial. Aquesta genera excedents no comercialitzables, i aquests són la base de les donacions d'aliments de les empreses. **Si la llei contra el malbaratament aconseguix prevenir-lo en origen**, aleshores

necessàriament **les donacions** de producte als bancs d'aliments i a les entitats socials **disminuiran significativament**.

- La missió de les AAPP és **establir unes regles de joc clares i efectives**, que beneficiïn o penalitzin les empreses en funció del seu nivell de malbaratament, tenint en compte que l'incentiu per a les empreses no ha de ser només de tipus econòmic, sinó que també pot ser de tipus reputacional (imatge, marca, etc.).
- Cal desenvolupar, forçosament, **un ventall d'iniciatives** que, conjuntament, permetin reduir al mínim la pobresa alimentària (ex. cuines comunitàries, targetes moneder, botigues solidàries, nous models de negoci i nous projectes basats en l'aprofitament i la transformació dels aliments, etc.).

D.2. Des del punt de vista de les PERSONES ATESES

- La pobresa és un fenomen multidimensional i, per tant, ha de ser tractat conjuntament. No obstant, **el principal problema no és l'alimentació**, sinó l'habitatge, l'atur, la precarietat laboral i una política de prestacions socials insuficient.
- Cal fomentar l'ús de **les targetes moneder (o altres sistemes similars)** per tal que les persones puguin tenir diners en efectiu, ja que presenta múltiples avantatges: és inclusiva i evita la "doble xarxa" de distribució d'aliments (la dels ciutadans amb capacitat adquisitiva i la dels pobres); permet que l'usuari recobri la plena llibertat de triar els aliments i és un mitjà de pagament que preserva la dignitat de l'usuari, atès que en cap moment es manifesta la seva situació de precarietat econòmica.
- Cal **apostar per projectes o solucions que comportin la creació de llocs de treball**, atès que la inclusió laboral és un factor bàsic en la lluita contra la pobresa.
- Cal treballar per fer realitat una **renda garantida** que permeti fer front a les necessitats bàsiques de totes les persones i, en aquest sentit, és imprescindible també promoure la compactació de les múltiples tipologies d'ajudes econòmiques a la pobresa.

D.3. Des del punt de vista RELACIONAL

- La **tasca de les entitats socials no hauria de ser repartir aliments**, sinó ajudar la gent a sortir de la pobresa. Les entitats tenen coses “més importants a fer” que repartir aliments, com per exemple: formar, capacitar, acompanyar, etc. La distribució d'aliments s'hauria de fer per altres canals. L'objectiu principal hauria de ser l'acompanyament i l'empoderament de les persones per tal que puguin sortir de la pobresa i tenir una vida autònoma, i és aquí on s'haurien de dedicar més esforços.
- Cal tendir a la **concentració de les entitats socials**. No té sentit que en un territori petit hi hagi múltiples entitats socials fent la mateixa tasca, sovint amb infraestructures precàries i recursos insuficients.
- Falta **coordinació entre els diferents actors** (empreses, entitats socials i AAPP), i **fins i tot entre les diferents administracions públiques**. La comunicació i el grau de coneixement respectiu són baixos, i no sempre les actuacions estan ben alineades.
- Cal fer un gran esforç per **sensibilitzar i educar el consumidor**, per evitar la “tirania de l'estètica” i promoure l'aprofitament dels aliments. **També cal sensibilitzar les empreses**, per evitar el malbaratament i promoure la seva implicació per garantir el dret a una alimentació adequada per a tothom (ex. el petit comerç i el comerç de proximitat).
- Pel que fa a la lluita contra el malbaratament, **cal pensar i actuar de forma sistèmica**: el malbaratament que es produeix en un punt de la cadena sovint té origen en un altre punt. Cal fixar-se en les connexions i les interrelacions entre tots els actors de la cadena alimentària.

Quadre resum de les aportacions de les administracions públiques:

ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES		
Des del punt de vista de la GESTIÓ	Des del punt de vista de les PERSONES ATESES	Des del punt de vista RELACIONAL
La llei contra el malbaratament pot provocar una disminució de les donacions	El principal problema no és l'alimentació	La tasca de les entitats socials no hauria de ser repartir aliments
La missió de les AAPP és establir unes regles de joc clares i efectives	Cal fomentar l'ús de les targetes moneder	Cal tendir a la concentració de les entitats socials
Cal desenvolupar, forçosament, un ventall d'iniciatives que, conjuntament, permetin reduir al mínim la pobresa alimentària	Cal apostar per projectes o solucions que comportin la creació de llocs de treball	Falta coordinació entre els diferents actors (empreses, entitats socials i AAPP), i fins i tot entre les diferents AAPP
	Cal treballar per fer realitat una renda garantida	Cal fer un gran esforç per sensibilitzar i educar el consumidor i les empreses
		Cal pensar i actuar de forma sistèmica respecte al malbaratament

E. Experts

E.1. Des del punt de vista de la GESTIÓ

- La fam, la pobresa alimentària i el dret a una alimentació adequada **no han estat mai plenament incorporats a l'agenda pública**. Existeix una gran vergonya social en relació a l'alimentació, per això no ha comptat mai amb polítiques públiques potents i s'ha tendit a deixar en mans de l'assistencialisme de l'Església i les entitats socials.
- En realitat **ni tan sols el dret a l'alimentació ha estat pròpiament reconegut com a tal**, i aquest ha de ser el primer pas si es vol garantir realment el dret a una alimentació adequada per a tothom.

- Cal **que les AAPP assumeixin una major responsabilitat** davant la pobresa alimentària.

E.2. Des del punt de vista de les PERSONES ATESES

- En els múltiples estudis, anàlisis i polítiques sobre el dret a l'alimentació **sovint es troben a faltar les persones**, que són els veritables subjectes del dret a l'alimentació. Moltes vegades es tenen en compte les visions de tots els actors implicats (empreses, entitats socials, AAPP, etc.) menys el de les persones més vulnerables i que pateixen més directament la pobresa alimentària. **Cal posar les persones en el centre.**
- Com que l'alimentació no és només una necessitat biològica, sinó que inclou moltes altres dimensions: social, cultural, afectiva, etc., els experts insisteixen en la importància de les **cuines comunitàries** i els **horts comunitaris**, malgrat ser iniciatives encara incipients. És a dir: aquells projectes en els quals, a més de la dimensió nutritiva, es desenvolupen també intensament les relacions humanes, els vincles socials i els intercanvis culturals.

E.3. Des del punt de vista RELACIONAL

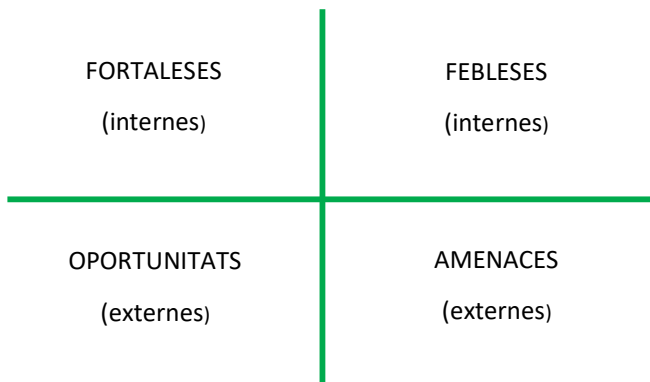
- **El comerç urbà, de proximitat**, pot jugar un rol important de suport i acompanyament a les persones més vulnerables.
- Alguns instruments, com per exemple les targetes moneder, tenen, potencialment, la capacitat de **teixir grans col·laboracions en favor del dret a una alimentació adequada**, per exemple, entre: **les AAPP** (principal origen dels recursos econòmics), **les entitats socials** (possibles gestores i cofinançadores), **els comerços** (amb possibles descomptes als usuaris de les targetes) i **els ciutadans/clients** (amb la possibilitat d'arrodonir els preus i efectuar també una aportació solidària).

Quadre resum de les aportacions dels experts:

EXPERTS		
Des del punt de vista de la GESTIÓ	Des del punt de vista de les PERSONES ATESES	Des del punt de vista RELACIONAL
La fam, la pobresa alimentària i el dret a una alimentació adequada no han estat mai plenament incorporats a l'agenda pública	Cal posar les persones en el centre dels múltiples estudis, anàlisis i polítiques sobre el dret a l'alimentació	El comerç urbà, de proximitat, pot jugar un rol important de suport i acompanyament a les persones més vulnerables
Ni tan sols el dret a l'alimentació ha estat pròpiament reconegut com a tal	Iniciatives com les cuines i els horts comunitaris són molt importants	Cal teixir col·laboracions en favor del dret a una alimentació adequada, entre les AAPP, les entitats socials, els comerços i els ciutadans/clients
Cal que les AAPP assumeixin una major responsabilitat davant la pobresa alimentària		

8. Anàlisi DAFO

A partir de les conclusions del treball de camp, i un cop analitzades i contrastades amb les tres entitats promotores, s'ha elaborat el següent diagnòstic seguint l'estructura tradicional del DAFO:

A. FORTALESES

- Tenim **un model consolidat** al llarg dels anys, amb capacitat per **evolucionar i desenvolupar-se**, sempre dins d'un paradigma assistencial tradicional (o clàssic) de distribució d'aliments en espècie (ex. incorporació progressiva de fruita i verdura, línies de producte refrigerat i congelat, major atenció a l'equilibri nutricional dels beneficiaris, etc.). Cal destacar i valorar l'esforç de totes les entitats socials i, molt especialment, dels bancs d'aliments.
- Sens perjudici que l'estratègia de sostenibilitat del govern de la Generalitat²¹ i la llei contra el malbaratament (actualment en tràmit al Parlament) posin l'èmfasi en la prevenció del malbaratament en origen, **cal reconèixer que els bancs d'aliments són els primers actors socials en la lluita contra el malbaratament alimentari** i qui més aliments recupera anualment a Catalunya.

²¹ Pla d'Acció contra el Malbaratament 2019-2020 promogut per l'Agència de Residus de Catalunya, entre d'altres iniciatives.

- Tenim **un model conegut, utilitzat i “recolzat”** tant des de les **AAPP locals** (Serveis Socials), com per les **empreses col·laboradores** (donants), com per part de la pròpia **ciutadania** (ex. el Gran Recapte, una iniciativa en la qual s'estima que hi participa el 25% de la ciutadania de Catalunya).
- L'actual model de distribució i accés social als aliments posa de relleu la **importància del voluntariat** a Catalunya, atès que alguns esdeveniments (com per exemple, el Gran Recapte, organitzat anualment pels bancs d'aliments), arriben a mobilitzar fins a 30.000 voluntaris.
- L'evolució del model al llarg del temps ha permès incorporar millores per **dignificar** la relació amb les persones vulnerables, **millorar l'atenció** i incrementar l'**eficiència** en els sistemes de distribució i repartiment dels aliments.
- També ha estat possible la incorporació de les **noves tecnologies** (ex. Programa *eQualiment*).
- **Algunes entitats disposen d'una elevada capacitat operativa** per impulsar la xarxa que distribueix els aliments (equipaments, programes informàtics, agrupacions, magatzems reguladors, coordinació amb els Serveis Socials dels diferents ajuntaments, col·laboració entre diferents entitats del territori, etc.).
- Existeix una **elevada capacitat de transformació social d'algunes entitats**, desenvolupant un model de servei cada vegada més inclusiu.
- Tot i que sigui millorable, s'ha adquirit una **important experiència de treball col·laboratiu**, en xarxa, entre les entitats socials, les AAPP locals i les empreses.
- Globalment **no falten aliments** sinó tot el contrari, es produeix en excés. El que cal és fer **canvis estructurals** en les formes de **recuperació, distribució i accés als aliments**.
- S'ha treballat conjuntament en diverses ocasions i, fruit d'aquesta col·laboració **ja es disposa d'un document consensuat entre entitats socials i AAPP**, el *Model col·laboratiu per garantir el dret a l'alimentació adequada a la ciutat de Barcelona*, elaborat en el marc de l'Acord Ciutadà per a una Barcelona Inclusiva i aprovat el juliol de 2017, que estableix els **criteris bàsics** del model alimentari del futur.

B. FEBLESES

- Hi ha nombroses evidències que **el model necessita evolucionar**, però no està clar ni de quina manera, ni en quina direcció.
- El model actual és **poc inclusiu**, atès que consolida una **doble xarxa d'accés als aliments**, la dels “pobres” i la dels ciutadans amb un major poder adquisitiu.
- El model actual **no permet empoderar i capacitar les persones ateses**, ni oferir processos d'acompanyament, sinó que tendeix a actuar en sentit contrari, desresponsabilitzant-los, fent-los **subjectes passius** i afeblint els hàbits de planificació de la compra, selecció i decisió sobre la seva pròpia alimentació.
- El model actual tendeix a **cronificar** els usuaris **en el recurs**. Són freqüents els casos en els quals, en lloc de ser només un recurs puntual, per a situacions d'emergència, les persones usuàries ho continuen sent al cap de dos, tres o més anys.
- Malgrat els esforços, resulta difícil **evitar els prejudicis i no estigmatitzar** els usuaris actuals del model, per múltiples raons (ex: “n'hi ha que vénen en taxi”, “reben aliments i després es passen el dia jugant al bar”, “venen a buscar menjar i encara es permeten el luxe de dir què *volen* i què *no volen*”, etc.).
- Es produeixen **desajustos significatius entre oferta/demanda** d'aliments. D'una banda, per excés, la majoria de les entitats de repartiment tenen *stocks* de certs productes que els usuaris no volen o no poden consumir. I, al mateix temps, per defecte, es dona la paradoxa que hi ha dèficits (sobretot de producte fresc com carn, peix, fruita i verdura) “no detectats” o amb dificultats per ser coberts, ja sigui des del costat de l'oferta (perquè no es disposa d'una quantitat suficient d'aquests aliments), o bé des de la demanda (perquè les entitats de repartiment no disposen d'una infraestructura, ni d'una capacitat logística suficient com per garantir amb regularitat el producte fresc).
- La majoria dels centres de distribució es veuen **obligats a comprar aliments** amb l'objectiu d'**incrementar les quantitats** que reparteixen i **millorar l'equilibri nutricional**, perquè no en tenen prou amb els que reben (Bancs d'Aliments i Creu Roja, empreses, altres donacions...)

- Malgrat que es tracta d'un fenomen social positiu i amb moltes virtuts, **el voluntariat també presenta limitacions**. Aquest pot ser un suport important, però no ha de substituir llocs de treball i **hi ha determinats projectes o serveis que no poden gestionar-se només a través del voluntariat**.
- Tot i que la creació de les **agrupacions, magatzems reguladors i altres iniciatives** (com per exemple els CDA²²) han permès assolir millores importants en l'eficiència i la dignitat, el cert és que l'actual model de distribució i repartiment d'aliments comporta uns **costos econòmics i socials elevats** en termes de logística, burocràcia, recursos humans (voluntariat), etc., que normalment no es tenen en compte. Cal avançar cap a un model **globalment més sostenible i eficient**.
- A causa del gran volum de feina dels Serveis Socials i la manca de prestacions públiques, es constata el **risc d'un ús inapropiat de les entitats de repartiment d'aliments**. Així, davant la necessitat d'atendre a persones vulnerables amb una problemàtica multidimensional (immigració, soledat, atur, maltractament, etc.), i en situacions laborals properes al col·lapse, la derivació dels usuaris a les entitats de repartiment d'aliments es converteix en un **"recurs fàcil"**, encara que **no sempre estigui plenament justificat**.
- La pobresa és un fenomen multidimensional, en el qual conflueixen una gran quantitat de factors causals interrelacionats. En aquest sentit, cal tenir present que la gran majoria de les persones que pateixen pobresa o inseguretat alimentària no estarien en aquesta situació si tinguessin ben cobertes les seves **necessitats en l'àmbit de l'ocupació i l'habitatge**.
- **Alguns dels aliments** que actualment es reparteixen en els punts de distribució **són poc saludables des del punt de vista nutricional**, però la pròpia dinàmica de funcionament actual fa difícil que es puguin deixar de repartir. El problema és que aquestes pràctiques són poc coherents amb les campanyes contra l'obesitat infantil.
- Existeix **manca de coordinació entre les diferents AAPP**, ja sigui dins de la pròpia Generalitat (no hi ha una estratègia conjunta entre el Departament de Benestar Social, el Departament d'Agricultura Ramaderia i Pesca, l'Agència de Residus de Catalunya, etc.) o bé entre la Generalitat i les administracions locals. Això genera **mancances, duplicitats, ineficiències, etc.** Un exemple d'aquest fet és l'insuficient nivell de

²² CDA: Centre de distribució d'aliments

col·laboració entre la Diputació de Barcelona i els Serveis Socials dels municipis que disposen de targeta moneder.

- Aquesta **manca de coordinació també** es fa extensiva a la relació **entre les AAPP i les empreses o les entitats socials**. Així, per exemple, no hi ha cap mecanisme estable de col·laboració entre les diverses AAPP i el *Comitè contra el Malbaratament* d'AECOC, ni tampoc amb les entitats socials que operen a través de targetes moneder.
- **La pobresa o vulnerabilitat alimentària tradicionalment no ha format part de l'agenda pública-política, i avui en dia continua sense estar ben reconeguda.** A diferència d'altres necessitats socials bàsiques com l'habitatge, la salut o l'ensenyament, el dret a una alimentació adient ha estat i continua sent el gran absent. **El dret a una alimentació adequada encara no està plenament assumit per part de les institucions públiques.**
- **No existeix un sistema** (o base de dades) **unificat i públic** que permeti conèixer i fer un seguiment rigorós al llarg del temps del número de persones vulnerables, la seva situació i les seves necessitats reals.
- Les **limitacions de capacitat i de gestió de les entitats socials** que reparteixen aliments no permet una suficient “cobertura” a l'increment dels aliments recuperats i de les donacions.
- **Manca un estudi comparatiu entre les actuals formes de distribució** (impactes, costos i necessitats) **i les alternatives existents** (botigues de “Bon Profit”, targetes, etc.). Convindria avaluar els costos dels dos sistemes.
- Falta **una visió holística en la lluita contra la pobresa** i l'exclusió social. Cal evitar que les polítiques públiques per garantir el dret a l'alimentació atemptin contra altres drets o necessitats de les persones vulnerables.
- Tal com ja s'ha assenyalat anteriorment (Capítol 7, apartat B.2), **l'actual model de distribució dels aliments és poc inclusiu**, o fins i tot tendeix a deixar al marge a un dels col·lectius més vulnerables, com és el dels “sense papers”.

C. OPORTUNITATS

- És molt positiu que **les tres principals entitats socials (Banc d'Aliments de Barcelona, Càritas Diocesana de Barcelona i Creu Roja Catalunya)**

tinguin una **visió compartida**, transmetin **missatges alineats** i portin a terme una **acció coordinada**. Cal continuar treballant en aquesta direcció.

- La llei contra el malbaratament (actualment en curs de tramitació al Parlament) o bé el Pla d'Acció contra el Malbaratament 2019-2020 impulsat per l'Agència de Residus de Catalunya, entre altres, configuraran en un futur pròxim **un nou marc normatiu** amb possibilitats d'impulsar el canvi de model alimentari.
- No obstant, resulta difícil preveure quins seran els seus efectes finals. **El resultat del nou marc normatiu dependrà de com s'apliquin els nous instruments** i, en aquest sentit, la clau estarà en els reglaments i la manera concreta de desenvolupar-los (ex. el volum total de les donacions d'aliments a les empreses pot disminuir o incrementar-se, depenent de com es porti a terme la lluita contra el malbaratament).
- Gràcies a l'RSC, als ODS (Objectius de Desenvolupament Sostenible), a la pressió ciutadana o al compliment legal, sigui per la raó que sigui, **cada vegada hi ha més empreses conscients i compromeses** amb el dret a una alimentació adequada i la lluita contra el malbaratament. Cal **aprofitar millor el potencial de les empreses sensibilitzades i compromeses** amb la gestió responsable dels aliments i que les tres entitats explorin **noves col·laboracions i aliances amb el sector empresarial**.
- També **la ciutadania i les entitats de la societat civil** estan cada vegada més sensibilitzades i són més favorables a la col·laboració en aquest àmbit. Cal aprofitar aquesta major sensibilització ciutadana envers **el consum responsable, la sostenibilitat, el canvi climàtic, etc..**
- **El petit comerç** (de proximitat, de barri) **pot esdevenir un actor important**, tant per la seva capacitat de promoure les targetes alimentàries i uns hàbits de consum més inclusius per a les persones vulnerables, com, al mateix temps, per la possibilitat de veure incrementades les seves vendes i el seu arrelament a la comunitat. A més, les patronals del petit comerç tenen una actitud oberta i receptiva.
- Actualment, la majoria d'empreses de distribució, fins i tot les més sensibilitzades, tendeixen a veure les entitats socials com una sortida fàcil per eliminar el problema de les minves, però poca cosa més. Existeix un potencial important en relació a **un major grau de coneixement i "presa de consciència" de les empreses** sobre la realitat de la pobresa i la vulnerabilitat alimentària (ex. el comitè contra el malbaratament d'AECOC, el document de "compromisos" contra el malbaratament que

Mercabarna ha impulsat amb els seus gremis associats, el rol de la PIMEC, etc.).

- Existeix un **potencial de millora en matèria de comunicació i col·laboració entre entitats socials, AAPP i empreses**. Per exemple, el grup de treball d'AECOC compta amb 450 participants entre empreses i AAPP. El focus és la lluita contra el malbaratament, però es podria aprofitar aquesta iniciativa per desenvolupar el nou model d'accés als aliments.

D. AMENACES

- Risc **que la pobresa i la inseguretat alimentària es cronifiquin**.
- Risc **que la doble xarxa d'accés a l'alimentació es converteixi en "estructural"** i deixi de ser un recurs per a situacions d'emergència.
- Risc **que es consolidi una estratègia assistencial, merament pal·liativa, basada en un esquema jeràrquic de "donants – receptors"**.
- Risc **que augmenti la idea que cal donar aliments i no diners**, per desconfiança en les capacitats de les persones vulnerables.
- Risc **que la llei contra el malbaratament s'apliqui malament**, de forma que en lloc d'incentivar la reducció dels excedents empresarials es fomenti només la donació (als BdA i altres entitats socials), de forma que no s'aconsegueixi la reducció del malbaratament "en origen" i al llarg de la cadena alimentària i el volum total d'excedents donats creixi exponencialment. D'altra banda, el projecte de llei presentat al Parlament no té suficientment en compte la dimensió social, és a dir, sorprenentment, no té prou en compte les persones més vulnerables.

9. Conclusions generals: mesures per transformar el model actual

A mode de conclusions de l'estudi, i com a resultat del procés de recerca, es plantegen **nou eixos bàsics d'actuació per fer evolucionar l'actual model** de distribució i accés als aliments. Cal subratllar que aquests eixos o línies d'actuació són interdependents i haurien de ser desenvolupats de forma simultània, per tal d'assolir sinèrgies i maximitzar la seva eficàcia.

Totes les propostes han estat debatudes i consensuades amb les tres entitats promotores de l'estudi, i, sintèticament, es poden expressar de la següent manera:

1. NOVES FORMES D'ACCÉS ALS ALIMENTS

Cal **potenciar formes més inclusives d'accés als aliments**, reservant la seva distribució física per a situacions d'emergència i **promovent altres formes d'accés a aquests** (ajuts econòmics, targetes moneder i vals de compra per supermercat, entre d'altres). Això implica també desenvolupar noves formes d'acompanyament a les persones en l'accés a l'alimentació, potenciant el seu empoderament.

2. TRANSFORMACIÓ DELS ALIMENTS RECUPERATS

Cal promoure **projectes de transformació dels aliments recuperats**, a través d'entitats socials i empreses d'inserció social, amb l'objectiu d'**evitar el malbaratament, crear nous llocs de treball** i disposar d'**aliments elaborats i de llarga caducitat que es puguin vendre en qualsevol establiment d'alimentació**.

3. BOTIGA SOLIDÀRIA DE REAPROFITAMENT

Cal impulsar **un nou concepte de "botiga solidària", gestionada per empreses d'inserció social**, oberta a tothom, inspirada en els diferents models europeus ja existents, amb diferents preus segons la capacitat econòmica dels clients i que permeti accedir a un menjar saludable i assequible.

4. NOUS PROJECTES INCLUSIUS I PARTICIPATIUS

Cal desenvolupar **nous projectes que permetin la participació de les persones en la seva organització i gestió, que incloguin per exemple:** horts socials, cuines compartides, formació en cuina saludable i assequible, etc.

5. TRANSFORMACIÓ DE LES FORMES DE SOLIDARITAT

Cal promoure la **transformació en les formes de solidaritat de la societat i les empreses** per aconseguir un major “alineament” amb el nou model d’accés als aliments, és a dir: tendir a disminuir la distribució d’aliments físics, en espècie, i a incrementar la capacitat d’elecció i compra de les persones vulnerables.

6. REFORMA DEL FEAD

Cal impulsar la **reforma del FEAD** per al període 2021–2027 amb l’objectiu que estigui “alineat” i serveixi per reforçar el nou paradigma d’accés social als aliments. És a dir, tendint a transferir, de forma progressiva, els recursos que actualment es destinen a la compra pública d’aliments (que sovint no encaixen amb les necessitats dels destinataris) per una major dotació de rendes disponibles per les persones vulnerables.

7. REFORMAR EL SISTEMA D’ACREDITACIÓ (SERVEIS SOCIALS) PER TENIR ACCÉS ALS ALIMENTS

Cal promoure la **reforma del sistema d’acreditació** de les persones vulnerables a les àrees de Serveis Socials per tenir accés als aliments, per tal de garantir que tothom se’n beneficiï incloent-hi els nouvinguts que es troben en una situació molt precària, sense documentació de residència i, de vegades, amb dificultats per empadronar-se.

8. COMPACTACIÓ DE LES MÚLTIPLES AJUDES ECONÒMIQUES QUE REBEN LES PERSONES VULNERABLES

Cal promoure la **compactació de les ajudes econòmiques** que atorguen els Serveis Socials Municipals i la Generalitat (actualment més de 200 tipologies diferents) i el desenvolupament de la renda garantida, amb l’objectiu de reduir la burocràcia i de maximitzar la utilitat social dels recursos públics.

9. REDUIR LES COMPRES I DONACIONS, I INCREMENTAR LA RECUPERACIÓ D’ALIMENTS

Cal **reduir les compres i les donacions d’aliments en espècie** i incrementar els recursos destinats a millorar l’eficiència de la cadena alimentària, així com també la **recuperació d’aliments** en tots els esglaons de la cadena.

A continuació es presenta una proposta de calendari, merament orientatiu, sobre quin podria ser el **desenvolupament temporal d’aquestes nou mesures** en un triple horitzó temporal: a curt, mig i llarg termini. S’han classificat en dues categories: les que comporten una “**acció directa**” per transformar el model

actual d'accés als aliments i les que suposen una **"acció indirecta"**, igualment necessària, tot i ser de caràcter instrumental o de col·laboració amb altres actors. Finalment, en darrer terme, les nou mesures proposades s'han dividit en tres grups, en funció del seu àmbit d'aplicació: ja sigui **"micro"** (local), **"meso"** (català) o bé **"macro"** (espanyol o europeu). El plantejament complet es pot visualitzar a través del següent quadre:

- **acció directa** per transformar el model d'accés als aliments
- **acció indirecta** per transformar el model d'accés als aliments

	Curt termini: < 1 any	Mig termini: 1-3 anys	Llarg termini: > 3 anys
Nivell macro (Europeu, espanyol)	6) Impulsar la reforma del FEAD per al període 2021-2027 9) Reduir la compra i la donació d'aliments i incrementar els recursos destinats a la recuperació d'aliments		
Nivell meso (Català, provincial)	1) Potenciar formes més inclusive d'accés als aliments, promovent noves formes d'accés (targetes moneder entre d'altres) 5) Promoure la transformació en les formes de solidaritat de la societat i les empreses 7) Promoure un nou sistema d'acreditació dels usuaris dels centres de distribució d'aliments 8) Promoure la compactació de les ajudes econòmiques que atorguen els Serveis Socials municipals i la Generalitat		
Nivell micro (Municipal, entitats i projectes específics)	2) Promoure projectes de transformació dels aliments recuperats a través d'entitats socials i empreses d'inserció social 3) Impulsar un nou concepte de botiga, obert a tothom, per promoure la distribució solidària d'aliments 4) Desenvolupar nous projectes que permetin la participació de les persones: horts socials, cuina compartida, intercanvi, formació en cuina saludable i assequible, etc.		

Adicionalment, a més de les nou mesures anteriors, s'han plantejat també quatre propostes més de caire operatiu:

1. CONSTITUIR UN "GRUP MOTOR"

Es recomana constituir un **"grup motor"** integrat per les tres entitats **promotores**, amb l'objectiu de promoure el desenvolupament del nou model d'accés als aliments. Aquest grup s'hauria de reunir periòdicament i hauria de prendre les principals decisions en relació a: les accions que cal portar a terme,

la comunicació i la sensibilització, que haurien de ser desenvolupades conjuntament. Totes aquestes activitats haurien de quedar recollides en un Pla d'Acció²³.

2. PROMOURE LA INCIDÈNCIA POLÍTICA EN RELACIÓ A LA RENDA GARANTIDA

Impulsar una estratègia conjunta d'**advocacy o incidència política** per promoure **la renda garantida de ciutadania**. Encara que no incideixi directament sobre la distribució i accés als aliments, és evident que l'eventual posada en marxa d'aquest instrument milloraria substancialment el marc d'actuació. Cal, per tant, treballar conjuntament en aquesta direcció.

3. PROMOURE LA INCIDÈNCIA POLÍTICA PER A UN BON DESPLEGAMENT DE LA LLEI CONTRA EL MALBARAMENT

Es recomana també impulsar una estratègia conjunta d'**advocacy o incidència política** per fer el seguiment i promoure **el correcte desplegament de la llei contra el malbaratament**. Tal com s'ha esmentat reiteradament en les pàgines anteriors, existeix el risc que la llei transformi els "aliments malbaratats" en "aliments donats", però no incideixi en l'aspecte més important: la prevenció en l'origen i al llarg de tota la cadena alimentària.

4. FER UNA PROVA PILOT A QUATRE MUNICIPIS DE REFERÈNCIA

Finalment, caldria escollir **quatre municipis de referència per fer una "prova pilot"**, conjuntament amb Serveis Socials, sobre el nou model d'accés als aliments. Un cop establertes les bases per assolir el model (targetes moneder, transformació dels aliments recuperats, botigues solidàries d'aprofitament, nous projectes inclusius i participatius, reforma del FEAD, etc.), cal posar-les en marxa en un entorn acotat (a tres o quatre municipis) abans de fer-les extensives a tot el territori.

²³ Inicialment un dels objectius del present estudi era precisament elaborar aquest Pla d'Acció. No obstant, durant el transcurs del projecte, s'ha evidenciat que encara no es donaven les condicions, que faltava maduresa i que resultava prematur plantejar-se un Pla d'Acció.

Aquestes quatre propostes addicionals s'han calendaritzat, propositivament, de la següent manera:

- **acció directa** per transformar el model d'accés als aliments
- **acció indirecta** per transformar el model d'accés als aliments

	<i>Curt termini: < 1 any</i>	<i>Mig termini: 1-3 anys</i>	<i>Llarg termini: > 3 anys</i>
Nivell macro (Europeu, espanyol)			
Nivell meso (Català, provincial)	1. Constituir un grup "motor" entre les tres entitats : BA, Càritas i CR per promoure el nou d'accés als aliments		
	2. Impulsar una estratègia conjunta d' <i>advocacy</i> per promoure la <i>renda garantida de ciutadania</i>		
	3. Estratègia conjunta d'advocacy per promoure el correcte desplegament de la llei contra el malbaratament		
Nivell micro (Municipal, entitats i projectes específics)	4. Escollir quatre municipis de referència per fer una "prova pilot", conjuntament amb Serveis Socials, sobre el nou model d'accés als aliments		

10. Condicions per a una transformació efectiva del model

Ens trobem en un **període de transició**. El model que havia existit fins ara presenta símptomes d'obsolescència cada vegada més evidents. Sabem **on volem arribar**, però encara no està clar **de quina manera** cal fer evolucionar el model. A la vista dels arguments apuntats inicialment (Apartat 3), cal ser crítics amb el model actual i cal treballar per transformar-lo, però, al mateix temps, també cal **valorar adequadament la realitat present**, la gran quantitat de beneficiaris que té el model actual, els **avenços aconseguits** i els múltiples **esforços per millorar-lo**, per part de molta gent i durant molt temps (voluntaris, professionals, entitats, AAPP, empreses, etc.).

La transformació del model actual necessàriament haurà de ser **gradual**, és a dir, progressiva, i requerirà **un horitzó temporal a llarg termini**. El nou model o paradigma de distribució, repartiment i accés als aliments no es construirà d'un dia per l'altre. Per transformar la realitat actual cal **impulsar la innovació social**, i això significa **no descartar o menystenir cap experiència pionera** (si es planteja des del coneixement i el rigor), **per modesta o incerta que sigui** en les seves primeres fases. **Les iniciatives transformadores sempre comencen sent petites i incertes**.

No existeix un únic plantejament o proposta "miraculosa". Cal pensar en un **ventall de propostes**, una gran **diversitat d'iniciatives** (més o menys innovadores, amb una capacitat d'impacte més o menys gran, etc.), però que **entre totes, conjuntament**, permetin fer evolucionar el model actual en la direcció desitjada. Atesa la complexitat del repte, necessàriament ha de ser abordat **de forma col·laborativa entre tots els actors**, fent possible i facilitant la participació de les pròpies persones ateses, en primer lloc, i també, lògicament, de les entitats socials, AAPP, empreses, professionals experts, etc.

Això planteja un segon repte, i no menor: es requereix **una predisposició (actitud) especialment empàtica i prudent** per part de tots els actors implicats, per tal de fer possible la participació i el compromís (*engagement*) real de tots els actors.

Simultàniament, cal promoure també una important **tasca pedagògica i de sensibilització**, no només sobre **"el problema"** en sí, sinó també, i principalment, sobre la importància d'**ajudar de manera correcta**. En aquest sentit, cal impulsar una **nova estratègia de comunicació** adreçada als mitjans de comunicació, les AAPP, la ciutadania i la resta d'actors (*advocacy* o incidència política), que posi en valor el coneixement i l'autoritat dels professionals de l'àmbit social. És a dir: **no n'hi ha prou amb voler ser solidaris (o eradicar la pobresa): cal saber quina és la millor manera d'articular la solidaritat (o**

d'eradicar la pobresa), atès que, malgrat les bones intencions, una *mala praxi* de la solidaritat, és contraproductiu (per ineficiència, immobilitisme o assistencialisme mal entès). Amb altres paraules: **si els diversos actors** (entitats socials, AAPP, empreses i ciutadania) **no canvien la seva visió, el canvi de model no serà possible**.

L'elaboració del present treball ha propiciat un cert "acostament" i ha consolidat un esperançador procés de diàleg entre les tres entitats promotores. Cal que aquest diàleg continuï i acabi fent possible la construcció d'una veritable **visió compartida** sobre el fenomen de la pobresa alimentària, el malbaratament i la direcció en la qual cal transformar el model actual. A partir de les bases anteriors, cal iniciar un veritable procés de treball conjunt, amb **una mateixa estratègia i un pla d'acció concret**. El segon informe sobre *La contribució de les empreses espanyoles als Objectius de Desenvolupament Sostenible*²⁴ estableix tres tipus d'aliances en funció del grau de compromís dels seus membres:²⁵ d'intercanvi, d'integració/combinació i de transformació. En aquest cas el que es requereix, sens dubte, és la tercera modalitat. Aquella en la qual: "Els actors de l'aliança treballen de manera conjunta i coordinada per donar resposta a problemes concrets. En la majoria de casos, requereix una transformació sistèmica si la problemàtica que es vol abordar és complexa".

²⁴ Document elaborat per la Càtedra Lideratges i Governança Democràtica d'ESADE, en el marc de l'Observatori dels ODS, i presentat públicament el maig de 2019.

²⁵ Pàg. 34

11. Annexos

Annex 1: Treball de camp

A. Entitats de repartiment d'aliments (8)

Entitat	Població	Persona de contacte	Data
Fundació Roure (El Rebost)	Barcelona	Luma Pascua Diana Dewey Llum Delàs	9 nov.
DISA Sant Josep Oriol	Barcelona	Josep Ma Turiella	9 nov.
El Xiprer	Granollers	Nàtalia Sanchís Jaume Riera	14 nov.
L'Entorn	Mataró	Francesc Vivar	14 nov.
Creu Roja	El Prat	Laura Zárate Jordi Hueto	26 nov.
Associació Ajut al Quart Món	Sant Boi	Francesc Pujadas	26 nov.
Parròquia de St. Bernat Calbó	Reus	Josep Ruiz	29 nov.
Plataforma de la CR	La Pobla de Claramunt	Juan Antonio García	23 nov.

B. Entitats socials (11)

	Població	Persona de contacte	Data
Banc dels Aliments	Barcelona	Carme Costa	5 oct.
Càritas	Barcelona	Mercè Darnell	10 oct.
Creu Roja	Barcelona	Juan Antono García Joaquim Ventura	31 oct.
Càritas Barcelona	Barcelona	Elena Capella Iluminada Merino	12 nov.
Banc dels Aliments de Tarragona	Reus	Joan Vila	29 nov.
Taller del Baix Camp	Reus	Manel Juncosa Àngel Royo	29 nov.
Rezero	Barcelona	Marta Beltrán	30 oct.
Banc de Recursos	Barcelona	Mariona Ortiz	30 oct.
Roba Amiga Empresa d'Inserció (FiT)	Sant Esteve Sesrovires	Albert Alberich	21 nov.
Creu Roja	Barcelona	Carlota Basols	18 des.
Espigoladors	El Prat de Llobregat	Mireia Barba	11 gener

C. Empreses (6)

Entitat	Població	Persona de contacte	Data
EcoVeritas	Barcelona	Anna Badia	13 nov.
Mercadona	St. Celoni	Santi Mont	15 nov.
Caprabo	L'Hospitalet	Ana González	15 nov.
EQualiment	Barcelona	Jaume Roqué Josep Galceran	3 des.
ecoMenja	Barcelona	Joan Ribas	13 des.
Mercabarna	Barcelona	Íngrid Buera	9 gener

D. Administracions públiques (7)

Entitat	Població	Persona de contacte	Data
Agència Catalana de Residus (ARC)	Barcelona	Alfred Vara Míriam González	16 nov.
Ajuntament de Barcelona	Barcelona	Patrici Hernández	19 nov.
Ajuntament de Reus	Reus	Montserrat Bartolomé Montserrat Viliella	29 nov.
Dep. de Benestar Social	Barcelona	Xavier Delgado	15 gener
Ajuntament de Barcelona	Barcelona	Albert Sales	30 gener
Diputació de Barcelona	Barcelona	Francesc Hernández	7 febrer
DARP – Generalitat de Catalunya	Barcelona	Glòria Cugat/Clara Solé	22 febrer

E. Altres experts (4)

Persona	Càrrec	Institució	Data
David Esteller	Responsable lluita contra el malbaratament	AECOC	7 novembre
Marta Llobet i Paula Duran	Professores / investigadores	UB	8 gener
Jean-Paul Pla	Promotor iniciatives socials a Tolouse	Entr'Act	16 gener
Miquel Àngel de Garro	Responsable de Comerç	PIMEC	1 febrer

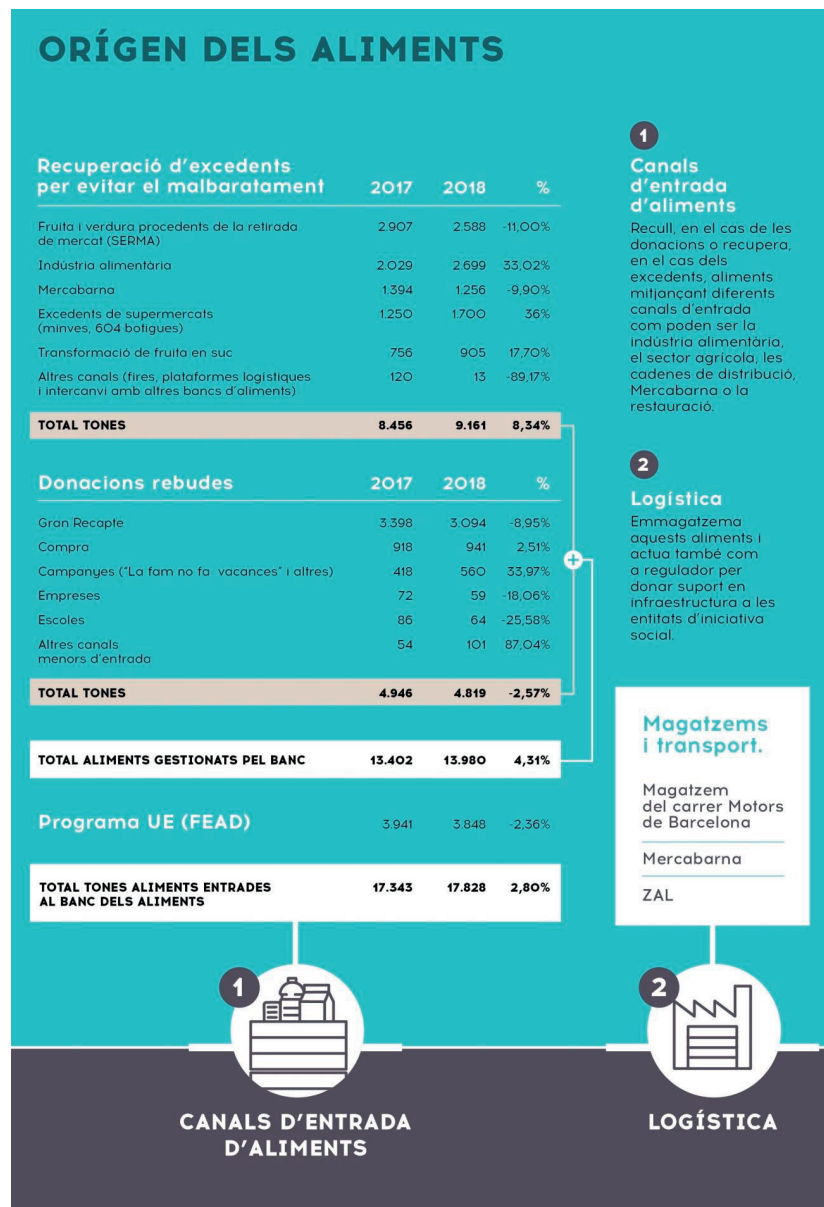
Annex 2: Frases de les entrevistes per reflexionar

- “A la gent li agrada donar. És una resposta fàcil: si tens gana, jo et dono menjar. Però és evident que el receptor, si tingués diners, el que voldria és anar al supermercat”
- “Alguns països han decidit donar diners als pobres i permetre que siguin ells els que comprin els aliments que volen. A Espanya, en canvi, s’ha decidit que sigui l’Administració qui compri els aliments, en lloc dels pobres”
- “Quan tens diners, ningú no et pregunta si segueixes una dieta equilibrada i saludable”
- “Quan ets pobre, el que vols és trobar una feina i guanyar diners, no pas haver d’anar a una parròquia a buscar menjar”
- “No és just que els equips de voluntaris assumeixin la responsabilitat que les persones vulnerables estiguin (ben) alimentades. Aquesta responsabilitat és de l’Administració i no és delegable”
- “Si les empreses ho fan bé (és a dir: si són eficients) deixaran de tenir excedents”
- “Fins que l’aprofitament dels aliments no sigui obligatori, no desapareixerà el fenomen de la gent que agafa menjar dels contenidors d’escombraries”
- “No té sentit esperar que les empreses resolguin un problema que és de l’Administració”
- “S’està donant menjar a qui necessita diners”
- “Cal fer compatibles el dret a l’alimentació adequada i la llibertat de les persones. No podem pretendre satisfer el primer, vulnerant la segona”
- “Sovint el que succeeix és que es donen aliments per tal que la gent pugui tenir diners per pagar el lloguer”

- “Si es vol canviar el model de distribució i accés als aliments, cal començar canviant la comunicació (és a dir: la manera com analitzem la pobresa i les estratègies per superar-la)”
- “Repartim aliments perquè és el més barat i és el que ens sobra”
- “Potser resulta que les persones vulnerables no s’alimenten bé perquè la seva prioritat és poder mantenir l’habitatge”
- “Alimentar-se bé no significa només omplir l’estómac. L’alimentació és també salut, cultura, sociabilitat, plaer, oci... Necessitem un abordatge global, una mirada nova i més àmplia”

Annex 3: Funcionament del Banc dels Aliments de Barcelona

Font: Memòria 2018 Banc d'Aliments de Barcelona

Font: Memòria 2018 Banc d'Aliments de Barcelona

PROGRAMES DE REPARTIMENT

3

Programes de sortida

Estableix programes de sortida d'aliments, en funció de les característiques i especificitats de cada producte (sec, fresc, refrigerat/congelat, especificitats dietètiques...) i del nombre de persones ateses per cada entitat, procurant una distribució justa i equitativa, complint amb les normatives vigents de seguretat alimentària.

Producte sec

Lots
Companyes (Gran Recapte...)
Minves (excedents de supermercats)
Unió Europea

Producte fresc

SERMA
Mercabarna
Minves (excedents de supermercats)

Productes Refrigerats /congelats

Xarxa de fred
Minves (excedents de supermercats)

Productes adaptats al perfil de l'usuari

Lactants
Intoleràncies (aliments sense gluten)
Complements dietètics

Altres programes

Esmorzar i berenar

TIPOLOGIA D'ENTITATS

4

Entitats receptores

Distribueix els aliments a les entitats interessades en rebre les diferents tipologies d'aliments, establint acords amb elles. Les entitats socials s'hi adhereixen en funció de la seva especialitat (de consum, menjadors socials, berenars i esmorzars infantils, residències i pisos tutelats) o de repartiment en lots o per selecció, de les seves capacitats de repartiment o consum i de la seva disponibilitat d'infraestructures d'emmagatzematge i conservació en fred o congelat.

La tasca del Banc dels Aliments de Barcelona és possible gràcies a la col·laboració en xarxa entre tots els que formen la cadena de distribució d'aquests aliments: empreses, organismes proveïdors, administracions i entitats socials.

Consum

30 Residències
20 Menjadors
38 Esmorzar i berenar
122 Pisos d'acollida

Reportament

256 Lots d'aliments
31 Elecció lliure d'aliments

(*) Les entitats poden tenir diverses activitats.

Persones beneficiàries

117.603 beneficiaris mensual (mitjana anual)
112.392 adults
5.211 infants lactants 0-2 anys

3

PROGRAMES
DE SORTIDA

4

ENTITATS
RECEPTORES

Annex 4: Referències

- Acord Ciutadà per una Barcelona Inclusiva (Projecte Tractor Garantia Social), *Model col·laboratiu per garantir el dret a l'alimentació adequada a la ciutat de Barcelona*, juliol 2017
- Banc dels Aliments de Barcelona, *Memòria 2017*
- Banc dels Aliments de Tarragona, *Memòria 2017*
- Boletín sobre vulnerabilidad social nº 16, septiembre 2018 *Valoración del impacto del Fondo de Ayuda Europea para las personas más desfavorecidas (FEAD) en España*, Cruz Roja Española, 2018
- Conveni marc de col·laboració entre el Consell d'Empreses Distribuïdores d'Alimentació de Catalunya (CEDAC), les organitzacions socials més representatives a Catalunya en la recaptació i distribució d'aliments, i els Departaments d'Empresa i Ocupació; d'Agricultura, Pesca, Ramaderia, Alimentació i Medi Natural, i Benestar Social i Família per a l'execució del PROJECTE DE SUPERMERCATS SOLIDARIS
- Dossier Tècnic nº 92 *La lluita contra el malbaratament alimentari. Aprofitament dels Aliments* Direcció General d'Indústries Agroalimentàries del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya, juliol 2018
- Gascón, J. i Montagut, X. (2015) *Banco de alimentos. ¿Combatir el hambre con las sobras?*. Barcelona: Icaria
- Garthwaite, K. *Hunger pains. Life inside foodbank Britain*, Policy Press University of Bristol, Bristol, 2016
- Informe nº 1, Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible *Mengem futur. Per a un sistema alimentari productiu, sostenible, resiliènt, saludable, responsable i d'accés universal a Catalunya*, Generalitat de Catalunya, 2018
- Informes Càritas, nº 5, Càritas Diocesana de Barcelona, desembre 2016

- Informe nº 2, Observatori dels ODS, *La contribució de les empreses espanyoles als Objectius de Desenvolupament Sostenible*. Càtedra Lideratges i Governança Democràtica d'ESADE (maig 2019)
- Leire, E., López, A. i Rebato, E. (2018). *Derecho a una alimentación adecuada y despilfarro alimentario*. València: Tirant lo Blanch.
- *Milan Urban Food Policy Pact*, 15 octubre 2015
- Montagut, X. (2017). *No más migajas. Alternativas desde la Soberanía Alimentaria*. Barcelona: Icaria.
- Mullainathan, S. i Shafir, E. (2016). *Escasez. ¿Por qué tener poco significa tanto?*, Fondo de Cultura Económica, México.
- Sales i Campos, A. (2014). *El delito de ser pobre. Una gestión neoliberal de la marginalidad*. Barcelona: Icaria

Annex 5: Nota sobre l'autor

Daniel Ortiz, consultor *freelance* en sostenibilitat, RSE i innovació social. Llicenciat en Administració i Direcció d'Empreses i MBA per ESADE. Llicenciat en Filosofia per la Universitat de Barcelona. Director general de l'Institut Català del Crèdit Agrari (2000-2003). Director d'RSE a ESTEVE (2007-2013). Director de l'Àrea d'Innovació Social de l'Institut Cerdà (2013-2018). Professor associat del Departament de Ciències Socials d'ESADE-URL.

Federació Catalana
Bancs dels Aliments

Càritas
Diocesana de Barcelona

Creu Roja